

עומקא דפרשה

גלין
תתלין

בס"ד ערב שבת חנוכה ר"ח טבת פר' מקץ תשפ"ו
שנה י"ח

"ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם"

מרא דאתרא הגאון רבי מאיר קסלר

הק' שבסוף הגלות באים ומתעוררים אותם הכוחות של הס"א שעם ישראל התמודד אתם בעבר, והם עומדים נכונים גם כיום להפריענו ולשבש את אורחות חיינו היהודיים בכל התחומים.

ונבוא לעורר על מה שקשור בימינו לפשיטת היד על הממון והבנות, הורים עומדים ותוהים באיזה מקצוע לבחור מתוך המסלולים המוצעים בסמינרים כדי שיהי' סיפק בידי הבנות לפרנס את ביתם ולשלם משכנתאות גדולות בעקבות יוקר הדיוור, ותכלית הכל הוא שהבת תוכל לפרנס בעתיד "בית של תורה", דהיינו שהבעל יכול להמשיך את לימודו בכולל, ולשם כך האשה לוקחת ע"ע את עול הפרנסה, וכשבאים לשקול את הנושא אי אפשר להביא בחשבון רק את גודל ההכנסה הצפויה בעתיד ממקצוע זה, אלא בראש וראשונה יש לבדוק באיזו סביבה תאלץ הבת לשהות, ומה עלול לקרוא ליראת שמים שלה, ומי שמזניח נושא זה הוא "בבחינת כותב על קרן השור שאין לו חלק באלוקי ישראל", שעצם זה שהינו מזניח את השיקולים הרוחניים מפני השיקולים הכלכליים הוא מעיד בעצמו שאיננו מאמין לגמרי שפרנסה מן השמים, שאם ה' חי מתוך אמונה זאת היה קודם כל מוודא שבתו תוכל לשמר את הצניעות והבושה של האשה היהודית ולא היה בא בטיעונים של הבל, שאי"ז מן ההשתדלות ללמוד מקצוע יותר שמור, ות"ל שמדי פעם אנו נוכחים שכל החשבונות הם הבל וריק, שעד לאחרונה נשמעה הטענה שלשלוח את הבת ללימודי הוראה אי"ז מבחינת השתדלות, ולכן בחרו עבודה הנדסאות מחשבים וכדו', ועתה נתהפכו היוצרות שדוקא אלו שלמדו הוראה מוצאות לעצמם מקום עבודה, ומאותו מאלו שלמדו הנדסאות הן ללא עבודה, עד שחלקם מקבל כל הצעה בתחומים אלו ואחרים, ואחרות יושבות בבית ללא עבודה, ועלינו לכתוב לנגד עינינו "יש לנו חלק באלוקי ישראל", ולהתנהל אך ורק עפ"י כללי התורה והמוסר, וזה ענין פשיטת היד בממון, שדאגת הפרנסה גוברת על הכל, ומבלי משים מוותרים על יסודות היהדות.

ו"מקומות העבודה" הן בבחינת פשיטת יד בבנותינו, שבנוסף לכך שסביבת העבודה לא תמיד הולמת שהייה של בת ישראל שם, ישנו נסיון גדול בעצם השיטה הרווחת לשוות למקום העבודה אופי של "בית" כדי לתת לעובדים תחושה נעימה והרגשה ביתית, והגדילו לעשות אלו שמנסים שמקום העבודה יהיה הבית הראשון, ולא הבית השני, והמשמעות לכך מובנת וד"ל, ומציאות זו יש בה משום פשיטת יד בבנותינו שמקומם הטבעי הוא בירכתי הבית ולא בחוצות הפרועות, ודי בכך שכורח המציאות מאלצת את הנשים לצאת ולהביא לחמם מרחוק, אבל מחובתנו על לעשות הכל כדי לשמר את הבית היהודי, ולא להגרר אחר יוזמות חיצוניות על חשבון הקשר עם הבית, על כל המשתמע מכך, ובימי החנוכה נעשה חשבון נפש עם עצמנו ונקבל עלינו להדליק את נרות מצות החזקת בית של תורה אך ורק בשמן קדוש וטהור שלא נגעה בו ידי זרים, ובכך נזכה שאור התורה יאיר בבתינו ויזכנו בבנים וחתנים ת"ח, כמאמרם ז"ל "הרגיל בנר הווין ליה בנים ת"ח".

כ' הרמב"ם בתחילת הל' חנוכה ז"ל: "ובבית שני כשמלכו יון גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם" וכו'.

מש"כ הרמב"ם שפשטו ידיהם בבנותיהם, כונתו להא דאי' במגילת תענית פ"ו, שמלכי יון היו מצרים לישראל והיו מענים הכלות, יעו"ש. ושם "ובת אחת היתה למתתיהו בן יוחנן הכהן הגדול וכשהגיע זמנה להנשא בא הקסטרין ולא הניחו אותו וקנאו ומתתיהו ובניו וגברו ידם על מלכות יון" וכו', וזה מה דאי' בגמ' כתובות שגזרו "שבתולה הנשאת ביום הרביעי תבעל להגמון תחילה", ורש"י בשבת דף כ"ג כ': דמה שאמרו בגמ' שם שגם נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס, היינו "שגזרו יוונים על כל בתולות הנישאות להיבעל לטפסר תחילה, וע"י אשה נעשה הנס", והוזכר ענין זה במגילת אנטיוכוס, וביוצר לשבת ראשון דחנוכה, "אודך כי אנפת ב'". ומש"כ הרמב"ם ופשטו ידם בממונם צ"ב למה כונתו, וממשמעות דבריו נראה שיש קשר בין ממונם לבנותיהם שכללם יחד, והדברים צ"ב.

מצינו שגזרו היוונים "כתבו לכם על קרן השור דאין לכם חלק באלוקי ישראל", כדאי' בב"ר פר' ב', ד', וכונתם בזה היתה להפקיע מישראל את האמונה שפרנסה מן השמים, וכחו וחכמתו של האדם הם אלו שמביאים את ההצלחה, ומה שגזרו לכתוב כן על קרן השור, מכיון שהשור נועד לחרישה ועל ידו אדם מכין את שדוה לזריעה, ובאו להוציא מלכות ישראל כשבאים לחרוש את שדותיהם שלא יתלו את הצלחתם באמונת חיי עולמים, וי"ל דלזה נתכוין הרמב"ם במש"כ שפשטו ידיהם בממונם, דהיינו שעשו שתהי' להם תפיסת יד בענייני הפרנסה שאין היא מושפעת מן השמים, אלא הכל תלוי בעניינים טבעיים.

ונראה דזהו ג"כ תוכן ענין פשיטת ידם בבנותיהם, שהכונה בגזירת תבעל להגמון תחילה היתה לקעקע את קדושת ישראל הנוצרת ע"י חיבור של איש ואשה ששכינה ביניהם, ומטרתם היתה להוציא את השכינה מהחיבור, שע"י שנבעלת להגמון תחילה שוב אינה כורתת ברית עם בעלה, וכמו שביאר בטו"ד הגר"מ שפירא זצ"ל הובא בספר "אפיקי מים" ענין ט"ז ז"ל: דהנה פנימיות ענין הזיווג של איש ואשה הוא בסוד החיבור בין הצורה של משפיע וצורת המקבל, דהיינו איחוד עליונים ותחתונים, והרי ידוע מאמרם ז"ל (סוטה י"ז, א) "איש ואשה שכינה שרויה ביניהם" וכו', אלא שזה פשוט שלא נאמר אלא לענין בתולה בלבד, מכיון שהזיווג הגמור שייך רק בבתולה וכמ"ש (סנהדרין כ"ב ב') "אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי", ויתבאר היטב בזה שורש ענין כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל וכו', שכפרו בכל מה שלא השיגו בשכלם ודעתם האנושי ולא האמינו שמקור השפע שבעליונים מחובר לגמרי לעולם הגופים והטבע וכו', והשתא יתבאר לן ענין מה שגזרו "תבעל להגמון תחילה" וכו', ע"י שההגמון יבעול תחילה ויטמא סוד החיבור וכו', יעו"ש בארוכה.

ובבואנו להתבונן במצבנו נראה שעדיין אנו מתמודדים כיום עם שני הסוגיות הנ"ל של "פשטו ידיהם בממונם ובבנותיהם", שמוכא בספרים

תוספת הנרות בימי החנוכה

הרב מרדכי בנימין רוזנברג

וי"ל דפליגי הרמ"א והמהר"ם מרוטנבורק בפירושא דהך דינא דבליל ב' מדליק שתיים ובליל ג' שלש וכו', דהרמ"א ודעמ' ס"ל דבמנין הימים תליא מלתא ולא בדידי', וא"כ בדאיתא ליל ב' מדליקין בו שתיים בעי איהו נמי לאדלוקי תרי ואע"ג דלא אדליק בלילה קמייאת נר אחד, דהא השתא זמן הדלקת ב' נרות הוא [והוי דומיא דספה"ע] דהשוכל למנות יום אחד מונה למחרת כשאר אינשי], משא"כ המהר"ם מרוטנבורק ס"ל דמה דבליל ב' מדליק שתיים וכו' לאו משום דתליא זה במנין ימי חנוכה אלא יסוד הדין הוא דבכל לילה בעי לאוסופי נר אליה שלפניו, וכיון דבליל א' מדליקין א' הרי דממילא בליל ב' מדליקין שתיים ובליל ג' שלש, וכיון דמה דמדליק בליל ב' שתיים וכו' משום תוספת הוא שפיר י"ל דשייך זה דוקא היכא דמוסיף הוא

הרמ"א בדרכי משה סימן תרע"ב אות ג' כ' וז"ל, ונ"ל דמי שלא הדליק בליל א' ומדליק בליל ב' או שלישית שידליק כשאר ב"א וכן מצאתי כתוב בשם מהר"ל ואגודה ודלא כמו הר"ם מרוטנבורק דכ' דידליק נר אחד כשמתחיל להדליק דלדידי' הו"ל ליל ראשון ואין דבריו נראין ע"כ.

[והאחרות חיים מייית לדברי הר"ש שכתב בתשובה מי שלא הדליק בלילה א' מכל הלילות שוב אינו מדליק שכבר הוא דחוי ע"כ. ולכאורה אין לפרש כונתו דתו אינו מדליק בשאר לילות וכדמשמע מפשטות לשונו, דהא לא תליא חדא לילה באיך, אלא ר"ל דתו לא מצי לאשלומי מאי דהחסיר אלא מדליק בלילה שאחריו כאר אינשי].

מסרת גיבורים - ואחר כך באו בניך
הרב יעקב הילסהיים

בנוסף "על הניסים" שמוסיפים בחנוכה, נאמר, ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם, מסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, ורשעים ביד צדיקים, טמאים ביד טהורים, וזדים ביד עוסקי תורתך וכו'. ואחר כך באו בניך לדביר ביתך, ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך וכו'. עכ"ל.

והנה, יש לדייק שבתחילה כשמדובר על הניצחון במלחמה נגד היוונים, מייחסים את הכל לקב"ה "רבת" "מסרת", מבלי להזכיר שום מסירות נפש וכד' שהיתה מצד החשמונאים בזה. ולעומת זאת, בהמשך, כשמדובר על עבודת המקדש שחזרה למקומה, לא כתוב "הבאת את בניך וכו'", אלא הכל מתייחס לאנשים שעסקו בזה "באו בניך", "פנו", "וטהרו", "והדליקו".

למדנו מזה שכל האמצעים המאפשרים לקיים את המצוות, הם בבחינת "הכל בידי שמים" ועל האדם מוטל להשתדל, ולדעת שההצלחות בזה הם משמים ולא חו"ו "כחי ועוצם ידי". אבל כשמדובר במעשה המצווה עצמה, זה בבחינת "חוץ מיראת שמים", שמוטל על האדם, לכן הגם שבדואי צריך סייעתא דשמיא על כל צעד ושעל, אבל אין זה רק בגדר השתדלות גרידא, אלא חובה גמורה המוטלת לקיים את המצווה. לכן כל המעשים שעשו להחזרת העבודה למקדש, מתייחסים ל"בניך", שהם קיימו את המצווה שהיתה מוטלת עליהם, לאחר שמשמים הסתלקו כל המעכבים לקיום עבודת המקדש שיבנה בב"א. (עיקרי הדברים שמעתי מהרב בנימין זאב הי"ד בן הרב מאיר הכהן הי"ד).

שם גדול וקדוש בעולמך
הרב משה חיים לייטנר

יש לבאר מטבע התפילה "ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך", על פי המובא במדרשי חנוכה, וכן הוא במגילת אנטיוכוס, שאחרי שאנטיוכוס ראה את כשלונו צבאו נגד בני חשמונאי, שלח אגרות בכל מדינות מלכותו, שיבואו שרי החיילים של כל מלכות ומלכות להילחם בבני חשמונאי, (כי אז שלט אנטיוכוס על כל העולם כולו כמבואר בתחילת מגילת אנטיוכוס), ולבסוף הקב"ה תפס כביכול את שבעים השרים של מעלה משרי אומות העולם, והכריח את כל אחד מהם להרוג את חיל אומתו, שהוא ממונה עליו, ובאורח פלא החשמונאים נצחו אותם, ע"ש.

מבואר במדרש, שכל הצבאות מכל אומות העולם השתתפו במלחמה זו, וכולם ראו בעליל את הסייעתא דשמיא שהיתה לחשמונאים. ובכך הקב"ה עשה לו שם גדול וקדוש בעולמו.

וראה תרגום שיר השירים פ"ו פסוקים (ז-ז) [תרגום דבריו]: "ומלכות בית חשמונאי כולם מלאים מצות כרמונו וכו', בעת ההוא קמו האומות והקהילו ששים מלכים מבני עשו, לבושי שריון, רוכבי סוסים ופרשים, ושמונים נסיכים מבני ישמעאל רוכבי פילים לבד משאר העמים והלשונות, אשר אין להם מספר וכו', ובאו להגיה קרב על ירושלים וכו', ואז יצאו בני חשמונאי ומתתיהו וכל עם ישראל והגיוחו בהם קרב, ומסר ה' אותם בידיהם, וכאשר ראו יושבי המדינות אשורם, ומלכי הארץ והשרים קלטו אותם, אמרו האומות, כמה זוהרות מעשי העם הזה כבוקר וכו'", ע"כ.

מבואר, שכתוצאה ממלחמה זו אומות העולם שיבחו והלילו את עם ה', ונתקדש שם שמים בכל העולם כולו, ובזה נתקיים "ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך".

וכבר נתבאר הנביא חגי על ענין זה: (פרק ב, ו-ז) "כי כה אמר יהוה צבא-ות עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ ואת הים ואת החרבה. והרעשתי את כל הגוים ובאו חמדת כל הגוים ומלאתי את הבית הזה כבוד אמר ה' צבא-ות". ופירש"י והרד"ק שם, שמדובר בניסים הנעשים לבני חשמונאי.

הודאה על המלחמות
הרב אליעזר הין

"הנרות הללו שאנו מדליקין על הנסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו...". וידועה הקושיא דנהי דההודאה על הנסים והנפלאות והתשועות מובנת, אך מדוע אנו מודים על המלחמות, האם לא היה כדאי שלא יתרחשו כלל.

והנה בספר יהושע מביא רש"י דברי המדרש תנחומא שיהושע לא הזדרז לסיים את מלחמת כיבוש הארץ. ומצאתי בס"ד בשם השפת אמת [הובא בספר משבצות זהב] דיהושע ראה בגוף קיומה של המלחמה מעשה חשוב, שכן לא רק התוצאה של מיגור העממים מן הארץ היתה חשובה, אלא הריחוק וההתבדלות מהם וממעשיהם הרעים, ועל ידי עצם המלחמה נעשית ההבדלה גדולה יותר בין ישראל המאמינים בקב"ה לעמים המאמינים באלילים. מעתה נראה שגם על המלחמה ביוונים שלא היתה רק לשם גירושם מהארץ, אלא בעיקר להתבדל מהם ומגזרותיהם כנגד מצוות התורה יש להודות בנפרד.

ביאור ענין תרבות יוון
הרב משה שפירא

הנה חזינו שחוץ ממלחמת מלכות יוון באמונה בהקב"ה ובכל המסתעף, יש את תרבות היוונים וידוע שהיו בה ב' דברים מרכזיים, הא' שהם חידשו את ענין המחשבה והפילוסופיא, והב' שחידשו את הספורט והמסתעף להגדיל את גבורת הגוף וכדו'. ולכא' בהשקפה ראשונה הם ב' ענינים הפוכים, שהרי המחשבה והפילוסופיא הם במוח ומחשבה שהם ענין רוחני, ומנגד הגדלת גבורת הגוף הוא ענין גשמי, ובד"כ מי שיש לו תאוה והתחברות לרוחניות הוא מתעסק בחכמות ופילוסופיות, ומי שיש לו תאוה והתחברות לגופניות הוא מתעסק בחיזוק הגוף ובענינים פיזיים ללא שכל, ואיך תרבות א' כוללת היא את ב' הדברים יחד.

ושמעתי לבאר שלפני תקופה זו היו בעולם ב' סוגי תרבויות, אלו שעובדים לכח עליון, שבתחילה עבדו את ה' ואח"כ התחילו לכפור ולהגדיל כוחות אחרים עפ"ל, והיה את אלו שלא השתעבדו לשום כח אלא הלכו אחר תאוותם, אע"פ שידעו שלא זה מה שבאמת צריך לעשות, אך סו"ס כולם הסכימו לאמת הפשוטה שהעולם הזה הוא אמצעי ולא מטרה.

וכאן הגיעה תרבות יוון לחדש שאדרכה אין שום אמונה שיש משהו עתידי וכל העיסוק צריך להיות בניצול העולם הזה כמטרה ולא כאמצעי, ולכן צריך למקסם בזה העולם גם את כלי החכמה וגם את הכלים הפיזיים, והכל לתכלית שיפור המצב רק בעולם הזה. וזה ענין הפילוסופיא ליצור הנאה מהחכמה בעצמה וללא תכלית כלל, שהרי זה המקסימום שאפשר לנצל את החכמה כמטרה ולא כאמצעי, וכן ענין הספורט שהוא ליצור הנאה מהתעסקות בדברים ללא תכלית, והכל הוא הנאה מן הדברים בעצמם, ולהפוך את כל האמצעים למטרה. ובזה המלחמה הגדולה עם היהדות שתכליתה להעמיד את העולם הזה כאמצעי למטרה של עולם הבא.

וכע"ז הביאו מהרמב"ן (ויקרא טז, בסופו) וז"ל כי היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי היווני אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו, והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו איננו אמת, עכ"ל, ומשמע שזה היה שורש תרבותם של היוונים להכחיש כל דבר זולתי המורגש להם, ובכלל זה הכפירה בעוה"ב מאחר שאינו נראה בעינינו, ולכן קבעו שהעוה"ז הוא מטרה ולא אמצעי.

ולפ"ז מובן היטב מה שטמאו את השמנים, שהרי טהרה אין לה תפיסה בזה העולם, שבאופן פיזי אין חילוק בין שמן טהור לשמן טמא שהרי אין בו רושם, וכל ההבדל רק מכח האמונה וההכרה במציאות רוחנית.

ומלחמה זו קיימת בכל הדורות, שהרי בזה משקיע היצר לחיות את העוה"ז כמטרה ולא כאמצעי, והעבודה התמימית היא להעמיד לנגד עיניו את דברי רבי יעקב (אבות פ"ד טז) שעוה"ז דומה לפרדודר בפני עוה"ב, התקן עצמך בפרדודר כדי שתכנס לטרקלין.

תקנת החשמונאים בשטרות
הרב צ. גלעזר

א"י בר"ה יח ע"ב ממגילת תענית, בתלאת בתשרי בטילת אדכרתא מן שטריא, שגזרה מלכות יון שמד שלא להזכיר שם שמים על פיהם וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות וכך היו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון, וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וביטלום ואותו היום עשאוהו יום טוב. [ופי' רש"י שבקושי יכלו לבטל שכבר נהגו העם, וכששמעו חכמים ובטלום הוכשר הדבר בעיניהם ונחשב להם לנס ועשאוהו יו"ט].

ויש להבין אם החשש שהשטר יהא מוטל באשפה חמור כ"כ עד כדי שבביטול התקנה הניהגו יו"ט, הכיצד לא חששו לכך החשמונאים שהתקינו תקנה זו לכתוב בשטרות א-ל עליון.

והנה על גזירות היוונים כ' הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג) "בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם". וכבר הקשו שתקנת חנוכה היא על הנסים וההצלה הרוחנית, אך היכן ההודאה על ההצלה בממון.

ונראה דבאמת כאן תיקנו החשמונאים הודאה על הממון בתקנה זו שבשטרי ממונות יכתבו "בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון", ויזכירו שם שמים על ממונם וגם יזכרו את נס חנוכת עבודת המקדש ע"י הזכרת הכהן הגדול.

ומשתקינו כך, הפך השטר למעשה הודאה, ועל כן גם אחרי שנפרע החוב, היו שומרים את השטר, שכן הממון שבו הוא רק כלי לתכלית ההודאה, ואף שכבר אין תועלת בשטר לממון אך יש בו את ההודאה וזכירת הנס, וראוי לשומרו.

אך לאחר שארכו הימים ונתמעטו הדורות, קהה רגש ההודאה ולא ראו צורך בשמירת השטר, וכך השטר נמצא מוטל באשפה, וכיון שקידוש השם הפך לחילול, הוצרכו לבטל את התקנה שנועדה מעיקרה להודאה בהזכרת שם שמים על הממון.

נר חנוכה חובת גברא או חובת הבית

הרב אליעזר אלבז

מי שאין לו בית אם פטור מהדלקת נ"ח, נחלקו בזה הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"ח קניבסקי זצ"ל אם חייב לשכור בית לקיים הדלקת נ"ח. (כמובא בס' פניני חנוכה ט'). ויסוד מחלוקתם האם נ"ח הוא חובת בית או חובת גברא ע"ש מו"מ בזה - ויש להוכיח דהוי חובת גברא מהא דאמרין בשבת (כג): "נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו", ואי נימא דנר חנוכה הוי חובת הבית [ע"י יד אפרים ס' תלב ופמ"ג תרעט מש"ז א'] אמאי אמרין נר ביתו עדיף משום שלום ביתו, הא תיפוק ליה משום דנר שבת הוי חובת גברא כמ"ש המשנ"ב (ב"ה"ל ס' רסג' סעי' ו') ואילו נר חנוכה הוי חובת הבית, וחובת גברא עדיפא מחובת הבית כמ"ש הרמ"א (יור"ד ס' רפה') "אם אין ידו משגת לקנות תפילין ומזוזה יקנה תפילין ולא מזוזה דמצוה שהיא חובת הגוף עדיפא", וע"כ דנר חנוכה הוי נמי חובת גברא כנר שבת ולכן שוים הם אילולי הטעם דשלום בית עדיפא.

ברכת שהחיינו על המועד של חנוכה

הרב משה רפאל פרייזלר

השו"ע (תרעו א) פסק שמי שלא בירך שהחיינו ביום הראשון מברך בשאר הימים בשעת ההדלקה. והשעה"צ (ג) הסתפק אם לא בירך עד אחר ההדלקה ביום השמיני, האם יברך כמו בשאר יו"ט שמברך על עיצומו של יום, כמו"כ בחנוכה יברך על עצם היום שנעשו בו ניסים ונפלאות, רק שלכתחילה שמכו את הברכה להדלקה. והביא שבע"ז כתב המאירי שגם מי שאינו מדליק נ"ח ואינו רואה, מברך שהחיינו ועל הניסים, והשעה"צ הניח דין זה בצ"ע.

אך יש לתמוה תמיהה רבתי, שהרי הנוהגים להדליק בשקה"ח, מברכים שהחיינו מבעוד יום בכ"ד כסלו, ואיך מתקיים דין זה של ברכת שהחיינו על עיצומו של יום, הרי עוד לא הגיע הזמן של חנוכה. וכן יש להקשות אף למדליקין בצאה"כ, שעכ"פ כאשר נר א' דחנוכה חל בערב שבת הרי הם מדליקין מבעוד יום ומברכים שהחיינו, קודם שהגיע היום.

ושמעתי בזה תירוץ מחודש, שמכיון שכבר החלו מצוות החנוכה, שהרי כך עיקר התקנה להדליק בזמן זה, נחשב הדבר לענין חנוכה שהגיע הזמן, אע"פ שלא הגיע התאריך כ"ה כסלו, וזה חידוש גדול שאינו תלוי בתאריך. ועוד שלפ"ז אם יתפלל מנחה או וברך בהמ"ז בכ"ד כסלו אחר ההדלקה יצטרך לומר על הניסים, שהרי כבר התחיל חנוכה. [ויל"ע אם הוי תרתי דסתרי].

ובאופן נוסף י"ל עפ"י כמה מהראשונים (הו"ד בביאה"ל תרמא ד"ה אלא) שברכת שהחיינו על עשיית סוכה פוטרת את שהחיינו על עיצומו של יום, אע"פ שמברך לפני שהחל החג. ומתבאר שכאשר מברך שהחיינו על מעשה מצוה השייך למועד שוב א"צ כשמיגיע היום. אמנם מלבד מה שתלוי במחלוקת הראשונים כמובא בביאה"ל שם, יש להקשות ע"ז מהבית מאיר (תרמא), שכ' שדעת הראשונים שנפטרים מברכת שהחיינו על היום בשהחיינו על עשיית סוכה, היא רק כשמברך על עשיית סוכה, אך אם מברך שהחיינו על אגד הלולב אינו נפטר בכך מברכת שהחיינו על יו"ט דסוכות, משום שעיקר חג הסוכות היא הסוכה שמקיפה את כל היום, ולכן הברכה על העשייה היא גם ברכה על עצם היום, משא"כ הלולב הוא מצוה הנעשית פעם אחת ביום. עכ"ד. ולפ"ז לא יועיל שהחיינו של הדלקת נ"ח לפני הזמן כיון שמצות נ"ח אינה מקיפה את היום.

ומו"ר הג"ר אפרים נתן רוטשילד שליט"א [מר"י תורה בתפארתה] יישב אף לדברי הבית מאיר, לפי מש"כ הב"י (תרפג) בשם שבה"ל בטעם שאומרים הלל שלם בכל ימי החנוכה, משום שחלוקים בנרותיהם, כמו בימי חג הסוכות שאומרים הלל שלם בגלל שחלוקים בקרבנותיהם. ומתבאר שהדלקת הנר היא מצוה המגדירה את היום ונותנת לכל יום חשיבות של "יום הראוי להלל" בפני עצמו, ואם כן הדלקת הנר היא מצוה מהותית, ולכן ברכת שהחיינו של ההדלקה פוטרת גם את עיצומו של יום.

ברכת שהחיינו על הזמן או על המצוה

הרב אברהם ישעי' פרידלס

בשעה"צ (ס' תרע"ו, ג) הסתפק אם ברכת שהחיינו שמברכים בחנוכה הוא על המצוה שהדלקת נ"ח או על הזמן, ונפק"מ בשכח לברך שהחיינו בעת ההדלקה. וכ' שיראה לברך שהחיינו ביום אחר בעת ההדלקה. אמנם אם אירע זה לבילי נר שמיני, וממילא יתבטל לגמרי ברכת שהחיינו, צ"ע דאפשר דכמו בעלמא קיי"ל דזמן אומרו אפילו בשוק, דקאי על עצם היו"ט, אפשר דה"ה בזה, דקאי על עצם הזמן דחנוכה שנעשו בו ניסים ונפלאות. ועיי"ש דנשאר בצ"ע.

ויש להעיר מאי מספק"ל, הא לעיל בדינא דהדלקת נ"ח חנוכה בביהכ"נ, כ' השו"ע (ס' תרע"א, ז) דמברכין משום פרסומ"נ ואין אדם יוצא בנרות של ביהכ"נ וצריך לחזור

ולהדליק בביתו. ע"כ. ובמשנ"ב (שם סקמ"ה) כ' דהמדליק בביהכ"נ שמברך ג' ברכות ביום א' לא יחזור לומר בביתו ברכת שהחיינו. עיי"ש. הרי חזינו לכאן' דהשהחיינו הוא על הזמן, דהא אי קאי על המצוה הלא בהדלקת נ"ח בביהכ"נ לא יצא יד"ח מצות ההדלקה.

ונראה לבאר דהנה תמה החכ"צ (ס' פח, הובא בבאה"ט סק"י) מדוע לשיטת השו"ע מברכים על הדלקת נ"ח בביהכ"נ, והרי זה רק מנהג, ומאי שנא מקריאת ההלל בר"ח דס"ל לשו"ע (ס' תכ"ב, ב) דאין מברכים עליו מפני שאינו אלא מנהג.

וביאר מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (מנח"ש ח"ב נג) דשאני קריאת ההלל בר"ח שכל עיקרה אינו אלא מנהג, ובהו"ע דאין מברכין עליו. משא"כ הדלקת נ"ח שהיא מצוה שכל אחד ואחד מחייב בה בביתו, אלא שהרחיבו את המצוה להדליק גם בביהכ"נ משום פרסומ"נ, ומנהג כזה לכל הדעות מברכים עליו. עכ"ד. ולפ"ז יתכן דברכת שהחיינו היא אכן על המצוה, ולכן כשבירך שהחיינו בביהכ"נ שוב אינו מברך כשמדליק בביתו, דהא כבר בירך על הדלקת נ"ח בביהכ"נ שהיא הרחבה וסניף למצות נר איש וביתו. ואע"פ דהוא עצמו לא יצא יד"ח בהדלקה זו, דאין זה ביתו, מ"מ שם הדלקת מצוה יש לזה, ולכן אינו מברך שוב ברכת שהחיינו.

ומש"כ השע"ת (סקי"א) בשם זרע אמת דאם הדליק תחילה בביתו ובירך שהחיינו, ואח"כ מדליק בביהכ"נ, יברך שוב שהחיינו. ע"י בחוט שני (חנוכה, עמ' שיד) דהוא מפני שזו מצוה חדשה לכל הציבור. ודמאי לברכה"ת דאע"פ שבירך לעצמו, מ"מ בקרה"ת מברך שוב משום דהברכה על הקריאה בציבור נתקנה.

עוד יש לדון מהא דמצינו ברכת הרואה דמברך שהחיינו אע"פ שאינו מקיים בעצמו מצות הדלקה. (ע"י שו"ע ס' תרע"ו, ג) ולכאן' חזינו דברכתו היא על הזמן ולא על המצוה. ויש לדחות דע"י ראיתו מקרי שייך למצוה ובאמת ברכתו היא אכן על חלקו במצוה שהוא ע"י ראיתו הנ"ח.

האם יש חובה להיות מן המהדרין

הרב יהודה שלמה שטראוס

הרמ"א (ס' תרע"ה ס"ג) כתב, דלדידן דכל אחד מבני הבית מדליק בפני עצמו, קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק, ובביאה"ל הביא מהש"ג בשם הראי"ז והמאירי שאפילו לדידן שמדליקין נר לכל אחד ואחד קטנים פטורין, דכיון שגם בגדול אין בזה חיוב מצד הדין רק להידור מצוה, אינו מחוייב לחנך את הקטן בזה, עכ"ד, ובמשנ"ב (סקי"ד) כתב, שאף להרמ"א א"צ להחמיר כולי האי, ודי שידליק נר אחד בכל לילה. וצ"ע מהו הנידון בזה, דהרי גם גדול אינו מחוייב להיות מן המהדרין, ומה שייך לדון אם יש בזה חיוב בקטן, ומ"ט דהרמ"א שהקטן צריך להדליק. [והיה אפשר לדחוק דהיינו כשרוצה להיות מהמהדרין, כדרך העולם, אבל מדברי המשנ"ב מבואר שיש כאן פלוגתא אם הוא חובה].

וכי"ב צ"ע בדברי המשנ"ב (ס' תרע"א סק"ג), שכתב בשם האחרונים, דעני השואל על הפתחים או מוכר כסותו אינו חייב בזה ליותר מנר אחד לכל לילה, וצ"ע מאי קמ"ל, הלא גם עשיר אינו מחוייב בזה. וכן צ"ב במה שכתב שם (סק"ד), על דברי השו"ע שכתב שבכל לילה מוסיף והולך, שאם אין ידו משגת רק לנר אחד יצא בזה מדינא, וצ"ב דאף אם ידו משגת יוצא מדינא אם אינו רוצה להיות מן המהדרין או מן המהדרין מן המהדרין. וביותר צ"ע בדברי האור שמח (סוף דל חנוכה), שדקדק מהרמב"ם שאף לנרות ההידור מוכר את כסותו, ותימה דהלא אין בהם חובה אף אם אינו עני, וצ"ע.

והנה בספר ערך שי (ס' תרע"א) ביאר במה שלא הביא השו"ע כלל לעיקר החיוב אלא את המהדרין מן המהדרין, וכתב דהאידינא קיבלו עליהו לחובה להיות מהדרין מן המהדרין, ואינו יכול לפטור עצמו בפחות מזה, וע"ע בקונטרס עריכת נר להגאון האדו"ת ז"ל (נדפס בקובץ המועדים, מוריה) שנסתפק דילמא האידינא קיבלוהו עליהו לחובה. ולפ"ז נחא כ"ז, דגדול שידו משגת באמת מחוייב להיות מהמהדרין מן המהדרין, ורק מי שאין ידו משגת אינו מחוייב, דבהא לא קיבלו עליהו, ובקטן נחלקו אם הוא בכלל חובה.

אמנם אכתי דברי המשנ"ב בזה בענין קטן צ"ב, דלכאן' בזמן הראשונים עוד לא קיבלוהו לחובה, שהרי הרמב"ם הביא את דיני עיקר החיוב וההידור בזה, וא"כ מאי מייתי המשנ"ב מדברי הראי"ז והמאירי ראייה שחולקים על הרמ"א, דאפשר שגם בזמנם עדיין לא קיבלוהו לחובה ולכן כתבו דקטן אינו מחוייב, אבל האידינא אם קיבלו לחובה אולי גם חינוך יש בזה. וגם בדבריהם עצמם צ"ב מאי קמ"ל דאין חייב אחרי שגם גדול אינו מחוייב, [ומסתבר שהידור יש לו לקטן אף לשיטתם דאינו מחוייב], וגם דברי האור שמח לא יתיישבו בזה. וגם עיקר הדבר דהאידינא קיבלו עליהו לחובה הוא לכאורה מחודש, ולא מצאנוהו בשאר הפוסקים. וצ"ע.

בדין המהדרין מן המהדרין

הרב אהרן חיים הופנר

דעת התוס' (שבת כא:) שהמהדרין מן המהדרין נוהגים רק בהידור דמוסיף והולך, אבל אין מדליקים נר לכא"א, אלא רק אחד מבני הבית מדליק, "שכן יש יותר הידור דאיכא היכרא כשמוסיף והולך וכו', שהוא כנגד ימים וכו' היוצאים, אבל אם עושה נר לכל אחד, אפי' יוסיף מכאן ואילך ליכא היכרא, שיסברו שכן יש בני אדם בבית".

והיה נראה שכל זה שייך רק מהלילה השני ואילך, שהרי בלילה הראשון מדליק רק נר אחד, ולא שייך ההידור דמוסיף והולך, וכיון שאינו מהמהדרין מן המהדרין ראוי להיות לכל הפחות מהמהדרין ולהדליק נר לכל אחד ואחד. אלא דצ"ע, שברמב"ם פ"ד מהל' חנוכה ה"ג מפורש בשיטת התוס' שגם בלילה הראשון רק אחד מדליק נר אחד, דהרמב"ם כתב: "מנהג פשוט בכל ערינו בספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין **נר אחד בלילה הראשון**, ומוסיפין והולכין נר בכל לילה, עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונה נרות, בין שהיו אנשי הבית מרובים בין שהיה אדם אחד", וכן הוא הלשון בטור או"ח סי' תרע"א, ומבואר בב"י שהוא כשיטת התוס'. וצ"ב, למה בלילה הראשון לא יעשו עכ"פ כדין המהדרין.

ולכא"ו היה צ"ל, שהרצאה להיות מהמהדרין מן המהדרין מהלילה השני ואילך, צריך בלילה הראשון להדליק נר אחד דווקא, ואם ידליק ב' נרות לנר חנוכה, לא יוכל להיות מוסיף והולך למחר. ולכן כשם שבשאר הלילות ס"ל להתוס' שיש להקפיד שלא ידליקו כל בני הבית כדי שיהיה היכר למנין הימים, ה"ה בליל א' צריך להקפיד על היכר מנין הימים, ומשו"ה רק אחד ידליק נר אחד. אלא דלפ"ז נמצא שבליילה הראשון מפסיד את קיום דין המהדרין בשביל שיוכל לקיים למחר את ההידור דמוסיף והולך.

והדבר תמוה, דלא מסתבר שראוי להפסיד את ההידור בלילה הראשון כדי שיוכל לעשות הידור מצוה למחר, וכמבואר כע"ז בשע"צ סי' תרע"א ס"ק ח' בשם שו"ת בנין עולם סי' ל"ד, שאין להפסיד בלילה הראשון את ההידור להדליק בשמן זית כדי שיוכל להיות מוסיף והולך בלילה השני, ד"לא דחינן מצוה החביבה בשעתה ממה שע"ז לא יוכל אח"כ לקיים מצוה מן המובחר יותר". (והבנין עולם הוכיח כן מתשובת רדב"ז שהביא המ"ב בסי' צ' ס"ק כ"ד), ומעתה הדק"ל, למה לד' התוס' לא ידליקו בלילה הראשון נר לכל אחד ואחד, על אף שיפסיד את ההידור בלילה השני.

מדוע רבי זירא לא נהג כמהדרין

הרב זיו שצלקה

הנה אחת הקושיות החמורות על מנהג בני אשכנז שכל אחד מדליק בעצמו, היא שבגמ' מפורש שר' זירא לא היה מדליק בעצמו כשהיה אכסנאי (אלא היה משתתף בפרוטה עם בעה"ב, ולאחר שנשא אשה היה סומך על הדלקת אשתו) ונשאלת השאלה מדוע לא הדליק ר' זירא בעצמו כדין המהדרין.

ומכאן קושיא זו כתב בשו"ת מהרש"ל (פ"ה) שאין לנהוג להדליק כמהדרין, ותקף את מנהג בני אשכנז שעושים כן **וכתב שהבחורים שמדליקים בעצמם ולא רוצים להשתתף בפרוטה, חושבים שהם טובים יותר מר' זירא וסיים שזה כמנהג בני אשכנז שמגביהים את הטפל ומניחים את העיקר והולאי שלא יקלו במצות החמורות עכ"ד**.

וראיתי ג' תרוצים מדוע ר' זירא לא הדליק בעצמו וכדלהלן: הפמ"ג (תרע"ז ס"ק א') כתב שדינא דמהדרין **נוהג רק במי שנמצא בביתו** ולא באכסנאי הנמצא חוץ לביתו, ויש שכתבו שמשום כך לא הדליק ר' זירא בעצמו כיון שהוא היה אכסנאי, אלא שבדברי תרומה"ד מפורש שגם במקרה של אכסנאי יש דינא דמהדרין שידליק בעצמו ונמצא שהקושיא בעודה עומדת.

בדרכי מוסר **כתב** שר' זירא היה עני ביותר ולא היה לו כסף לקנות שמן להדלקה ומשום כך השתתף בפרוטה ולא הדליק בעצמו, **ועוד כתב הדרכי מוסר** שר' זירא לא רצה לבטל מתורתו ולכן עשה כעיקר הדין ויצא בהדלקת אשתו.

ובשלמי תודה (חנוכה ע"מ קפ"ט) כתב בתחילה שאולי ר' זירא חשש משום ביטול תורה ולכן סמך על הדלקת בעה"ב, אלא שדחה תרוץ זה כיון שהמ"ב (תרע"ז ס"ק ד') כתב שהמשתתף בפרוטה צריך לשמוע את הברכות מבעה"ב ונמצא שבלאו הכי היה ר' זירא צריך לבטל מלימודו כדי לשמוע את הברכות.

ועוד תירץ השלמי תודה שר"ז היה עני ולא היה לו שמן לעצמו ולכן הוא השתתף בפרוטה, ואעפ"י שצריך לחזור על הפתחים בשביל שמן לנר, זהו דוקא למי שלא יקיים את המצוה כלל, אולם מי שיכול לקיים את המצוה ע"י השתתפות בפרוטה אינו חייב לחזור על הפתחים משום ההידור של מצוה בו יותר מבשלוחו, וכתב שהסכים עמו הגר"נ קרליץ (וע"ש שלא ברור אם הגר"נ הסכים גם שזו הסיבה שר"ז לא הדליק בעצמו או רק לעצם ההלכה).

ושו"ר בשפת אמת (שבת כג.) שעמד בזה ז"ל ומכאן יש להביא ראיה לשיטת התוס' לעיל, דמהדרין מן המהדרין לא היו

עושים נר לכל אחד ואחד כמו המהדרין, דאם לא כן, האיק סמך [ר' זירא] במה שהדליק הבעל הבית דמסתמא היה רב זירא מהדר, ולפמ"ש תרומת הדשן (ק"א) והט"ז (תרע"ז) דאע"ג דמדליקים עליו בביתו צריך להדליק בפני עצמו דגם זה בכלל המהדרין ע"ש, על כרחך צריך לומר שלא היה רב זירא חושש לעשות כמהדרין עכ"ל.

הדלקת נ"ח בחדר שאין בו ד' אמות

הרב יצחק מרגליות

בשבות יצחק חנוכה סי' ח' ס"א בשם הגרי"ש (הובא באשרי האיש פל"ט סכ"ה) דכיון דבעי' בית לנר חנוכה א"כ בעי' בית ד"א על ד"א כסוכה ג'. וע"כ באהל שאין בו ד"א ידליק בלא ברכה. [ועי' מנחת שלמה ח"ב נא, ובפניני חנוכה (עמ' ע"ז), ובחוט שני פ"ט ס"ג שכתבו לא כן].

והנה בדין כדי לרבע ע"י מ"ב שס"ו כב דגבי עירוב דרבנן כ' דלכתחילה לא יניח אם אינן מרובעות, ועי' בה"ל שצ"ח ד"ה ארבע. ומ"מ בשעה צ"ש שס"ו י"ג ממג"א וכן הכריע חזו"א ק"י כ"ח דבעי' מרובעות.

ויל"ע לשי' דבעי' ד"א, דא"כ ה"נ ניבעי חלון של חדר שיש בו ד"א (עכ"פ בלא חזי כ"כ לתשמישתיה, או לחולקים על החמודי דניאל) ולא תיסיג במה שבכללות הבית איכא ד"א. דעי' ביאור הלכה סי' שס"ו ס"ג ד"ה ארבע אמות בהא דבעי' הנחת עירוב בבית שיש בו ד"א, ובבה"ל הניח בצ"ע בחדר פחות מד"א בתוך בית גדול דאפשר לא אהני. ועי' חזו"א או"ח סוס"י צ' (וס' צא סק"ב, וצב) דנקט נמי דאם חדר אחד בבית אין בו ד"א על ד"א ל"ח בית, ויל"ד כה"ג בהדלקת נ"ח בפתח הבית.

ואמנם י"ל וכן שמעתי מהג"ר מתתיהו מינצר דכשם דמניחין בחדר זה שיתוף דלא גרע מחצר כמבואר בגמ' סוכה שם לגבי הנחת העירוב. (וכ"כ חזו"א סוס"י צ' דדין החדר לגבי עירובין כחצר), ה"נ יכול להדליק שם מדין פתח חצר.

אלא דאכתי יל"ע אי חשיב חצר של בית זה, (עי' טור חו"מ רס"י רי"ד, ויל"ח). גם יל"ע מקום הדלקה בפתח החצר הפתוחה לחצר הסמוכה לרה"ר. [ועי' ש' חזו"א הני"ל שדן אי החצר יש לה תורת מבוי].

ויל"ד עוד דחלוק דין בית דחנוכה דאזלי' בתר כללות הבית, וכשם דא"צ להדליק בחלון החדר שאוכל בו, (אע"פ דגבי עירובין עי' חזו"א צ' מ"א דשאר חדרים כבית התבן. ויל"ע בכע"ז גבי אמה על אמה זכר לחורבן שנותנים בפתח הבית, ובאורחות רבינו כ' בשם החזו"א דחדר בלא ד"א א"צ להניח, מהו כאשר בפתח הדירה הוי חדר שאין בו ד"א), ועי'.

הדלקת נרות בתוך הפתח

הרב צבי רותן

בגמ' בשבת כ"א ע"א אמר רבה נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח, וברש"י מצוה להניחה בחצר או ברה"ר בטפח הסמוך לפתח שאם ירחיקנו להלן מן הפתח אינו ניכר שבעה"ב הניחו שם עכ"ל, וכן מבואר בעוד ראשונים שהטעם כדי שיהא ניכר שהנרות שייכים לפתח זה, וכ"ה במשנ"ב סקל"א. ובערוה"ש פירש דברי רש"י שאם הוא רחוק יותר מטפח לבחוץ אין ניכר שהוא נר חנוכה שהרי לא ניכר שבעה"ב הניחו שם עכ"ל, וכוונתו משום הנר עצמו שאינו נראה נר חנוכה אלא שהודלק לאורה וכדו'.

ובשו"ע סי' תרע"א ס"ז מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל, ועי' בגר"א בהל' מזוזה יו"ד סי' רפ"ט ס"ב שכתב שמצוה לתת המזוזה בטפח הסמוך לחוץ, של מצוה משמע לכתחילה ע"ש, ולכא"ו גם כאן שכל השו"ע מצוה להניחה, לדברי הגר"א הללו הוי מצוה לכתחילה.

אמנם הגר"א להלן בסי' תרע"ו נקט לענין נ"ח שעיקר המצוה היא טפח הסמוך לפתח, ומה"ט כתב שאת הנר הראשון ידליק באותו שהוא סמוך לפתח וימשיך לצד שמאל, אף שבכל מקום אמר' כל פניות יהיו לימין, משום שדין טפח הסמוך לפתח הוא עיקר המצוה ע"ש. ומה"ט כתב המשנ"ב שם בסק"ט שעדיף לסדר את כל הנרות בתוך חלל הפתח ואז יוכל להדליק מהנר הסמוך למשקוף ולהמשיך לימין להדליק את שאר הנרות, והם דברי המחבר בסי' תרע"א ס"ז שאפשר להניח בתוך חלל הפתח עצמו, והוסיף המשנ"ב שעדיף לעשות כן משום שבזה יכול להדליק משמאל לימין ואין הדלקתו רחוקה מן הפתח. ומפני זה נהגו רבים במקום שהפתח רחב דיו, להניח את נרות החנוכה בתוך הפתח עצמו ובזה יוצאים ידי כל הדעות.

ויש לעורר דהתייחס במקום שמניחים שם על כסא או מדפים שהנרות נמצאים בחלל הפתח ואין הכסא או המדפים מבטלים את הפתח. אבל אלו שמשתמשים בעמודון מדפים וכדו' ע"י שמקבעים אותו למקומו עם ברגים, הרי מבטלים בזה שם פתח ממקום שנמצא בו ונמצא שהנרות נמצאים בעומקו של הפתח, והלכה פסוקה היא בשו"ע יו"ד סי' רפ"ט ס"ד שאם מעמיק לתת המזוזה בעומק יותר מטפח פסולה, והכא נמי הנרות הנמצאים על המדפים המקובעים נמצאים בעומק הפתח, ואין להם דין טפח הסמוך לפתח מלבד אותם הסמוכים באמת לפתח, וכיון שכל הרווח לתת

בתוך הפתח הוא כדי שלא ייחשב סמוך לפתח אלא פתח עצמו, באופן כזה לא ארווחתא מידי דהנרות הסמוכים בטפח הסמוך נחשבים סמוך לפתח, ולדברי הגר"א בהם צריך להתחיל להדליק וממילא ימשיך להדליק לצד שמאל כמו שהיו מחוץ לפתח, ואין נ"מ אם נותן בתוך הפתח או מחוצה לו, ועיי'.

מסובב במצוות

הרב יעקב שיק

שבת כב. אמר רבה נר חנוכה מצוה להניחו על טפח הסמוך לפתח. ומסקינן והלכתא משמאל כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה בימין. ובשאלתות פ' וישלח כתב: ומאן דאמר משמאל קסבר כי היכי דלהוי מזוזה בימין ונר חנוכה משמאל ובעל הבית בטלית מצויצת ביניהן (וכ"כ הריטב"א הנדמ"ח). ומהרי"ל בתשובה סוף סי' מ' הוסיף: ובעה"ב בטלית מצויצת עובר ביניהם לקיים החוט המשולש לא במהרה ינתק. פי' חוט ציצית בין שניהם עכ"ל. והוסיף הנצי"ב בהעמק שאלה, והכוונה שיהיה מסובב במצוות ולקיים מה שנאמר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם.

ומקור הכל במנחות מג: ת"ר חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצוות, תפילין בראשיתו ותפילין בזרועותיהן וציצית בבגדיהן ומזוזה בפתחיהן כו'. ו' אליעזר בן יעקב אומר כל מי שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו הכל בחיזוק שלא יחטא שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואומר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם.

והנה משמע שמקיים אז מצות ציצית, וכתב הנצי"ב: אפשר דס"ל להשאלתות כדעת הרא"ש דכסות יום חייב בציצית אף בלילה. עוד כתב דיש להוכיח כשיטת הרמב"ם דק"ל לילה לאו זמן תפילין מהתורה, דאי לאו הכי הלא מקיים מצות תפילין כל זמן שאינו חולץ, והיה ראוי לומר תפילין. ובאמת במאירי כתב, ופירשו בהגדה ויבא בעה"ב ב'תפילין' ובטלית מצויצת ביניהם. וע"כ אתיא למ"ד לילה זמן תפילין וכל זמן שאינו חולצם מקיים מצות תפילין.

אולם יל"ע משו"ע סי' ל' דהוי הלכה ואין מורין כן. ושמא אתי דברי המאירי והנצי"ב למ"ד שמדליקין קודם צאת הכוכבים, ולפי המבואר שם דבבין השמשות מורין כן שא"צ לחלוץ. אולם בשם האר"י איתא שם שהיה חולצם בשקיעת החמה. וא"כ יש לדחות מה שהוכיח הנצי"ב כדעת הרמב"ם, ולעולם אתיא אף כמ"ד לילה זמן תפילין. ויש לבאר לפ"ז, דהנה ביום מסובב האדם גם בשמאלו בתפילין, וכיון שחולצם בשקיעת החמה, ממילא בחנוכה כדי שיהיה מסובב במצוות, תקנו חז"ל שנה חנוכה יהיה בשמאלו תחת התפילין.

וי"ל לפלפולא דע"י הציצית הרי הוא מסובב ממש מכל רוחותיו, דהא כ' בשו"ע סי' ח' ס"ד מחזיר ב' ציציות לפניו וב' לאחריו כדי שיהא מסובב במצוות. וא"כ מימינו המזוזה ומשמאלו הנר חנוכה והציציות שתיים לפניו ושתיים לאחריו.

הדלקה בחלון למטה משלושה טפחים

הרב זאב בצלאל

יש לעיין מה יעשה מי שהדירה שלו נמצאת מתחת לקרקע, והחלון של הבית הפונה לרשות הרבים הוא למטה משלושה טפחים מקרקע רשות הרבים.

כתב השו"ע (תרע"ו, ו') מניחו למעלה משלושה טפחים וכתב המ"ב (ס"ק כ"ו) דכל למטה משלושה כאילו הניחו בקרקע ואין ניכר שבעל הבית הניחו שם, ומכל מקום בדיעבד יצא עכ"ל.

ולכאורה צ"ב מדוע זה לא ניכר שבעה"ב הניחו שם, והנה רש"י כתב סברא זו לגבי מי שמניח את הנר **רחוק יותר מטפח מהפתח**, וזה אכן מובן שאם הנר רחוק מהפתח זה לא ניכר שהנר שייך לבית, אולם כאן הנר בתוך טפח לפתח וצ"ב מה החסרון בזה, וראיתי באחד מהאחרונים שהתקשה בזה.

וראיתי שבחוט שני (חנוכה ע"מ ש"ח אות ה') הסתפק בדבר וז"ל צ"ע במתגורר במרתף ויש בו חלון, והחלון סמוך לקרקע רשות הרבים תוך ג' טפחים לקרקע, וכולם מבינים שאדם מתגורר שם, אם יכול להדליק שם עכ"ל.

וצ"ב מה הצד שלא להדליק שם, ואפשר לומר שזה משום לא פלוג, אלא שקצת קשה לומר לא פלוג, בדבר שלא נזכר בגמ', והראשונים חידשו אותו מדעתם, אלא אם נאמר שהראשונים למדו שתקנת חז"ל היתה להדליק בתוך ג' טפחים ועל זה שייך לומר לא פלוג ואכמ"ל.

והנה הלבוש הוסיף בענין זה כמה מילים וז"ל אבל מניחה למעלה משלושה דכל שהוא למטה מג' כארעא סמיכתא דמיא ואין הבריות משגיחים עליו וליכא פרסומי ניסא עכ"ל.

וראיתי בשו"ת מקדש ישראל (סי' נ"ד) שכתב וז"ל וחכ"א רצ"ל דמה שכתב הלבוש בדפחות מג' טפחים כארעא סמיכתא שאין הבריות משגיחים עליו וליכא פרסומי ניסא, הכוונה שנראה כאילו הונחה שם בדרך מקרה ואינו ניכר שהונחה שם לשם מצוה, ועל כן אפילו מקום הלהב יהיה למעלה מג' טפחים לא סגי, ובכל אופן בעינן שלא יניחה ע"ג הקרקע ועכ"פ יניח תחתיה איזה טס, ולענ"ד כוונת הלבוש משום דפחות

מג' טפחים לא מסתכלי אינשי עכ"ל מקדש ישראל. ועפ"י זה י"ל שלדעת אותו חכם שלמד בכוונת הלבוש שתוך ג' טפחים, זה נראה כאילו הנר הונח שם במקרה, ולא ניכר שהנר הונח לשם מצוה, אזי מותר לכתחילה להדליק בחלון במרתף, כיון שהנר לא מונח על הקרקע אלא על אדן החלון, ולא שייך לומר שהוא הונח שם בדרך מקרה, אולם לפי מה שלמד מחבר השו"ת מקדש ישראל שבפחות מג' טפחים אין פרסומי ניסא כיון שאנשים לא מביטים לשם, אזי לכתחילה אין להניח הנר בחלון המרתף כיון שאנשים לא מסתכלים בתוך ג' טפחים.

בפלוג' רש"י ותוס' במקום ההדלקה

הרב יוסף חיים כהן

כתב הטור סי' תרעז בשם רב שר שלום גאון שכל אנשים הרבה הדורים בחצר אחת, שורת הדין שמשתתפין כולם בשמן ויוצאים כולם בנר אחד. אבל להידור מצוה כל אחד ואחד מדליק לעצמו על פתח ביתו, (ויש לתמוה על הבי"ה ד"ה עמו שנסתפק האם שני בעה"ב יכולים להשתתף בנר אחד ולא הביא את דברי הטור).

ופירש הב"ח דמשתתפין ומדליקין בפתח החצר והוא ע"פ שי' התוס' כא: ד"ה מצוה שכ' דצריך להניח נ"ח בפתח החצר. ודלא כרש"י דס"ל דצריך להניח בפתח הבית.

והנה הטור סיים דלהידור מצוה כל אחד מדליק לעצמו על פתח ביתו וא"כ מוכח דהתוס' מודו לרש"י דיוצא ידי חובתו ג"כ בהדלקה בפתח הבית ולכן מהניא הדלקתם בפתח ביתם, אמנם צ"ב דהא זהו רק בדיעבד אבל לכתחילה שי' התוס' ידילק בפתח החצר ואמאי כ' הטור שכ"א ידליק בפתח הבית.

ול"ד הב"ח יל"פ דהטור ס"ל כשי' רש"י דמקום ההדלקה הוא בפתח הבית אלא דס"ל כמש"כ השפ"א דכוונת רש"י דאינו חייב להדליק דוקא בפתח החצר אלא גם בפתח הבית מיקרי מבחוץ, ולפי"ז א"ש דהיא דכולם משתתפים בנר אחד א"א להדליק בפתח הבית דלכל אחד יש פתח אחר ולכן מניחים את הנ"ח בפתח החצר אבל אם כל אחד מהדר להדליק בפנ"ע, ידליק בפתח ביתו.

והנה בשו"ע פסק דידליק בפתח החצר כשי' התוס' אבל דעת החזו"א לחשוש לשי' רש"י ולכן ס"ל דאף מי שעושה תשמישי בית בחצירו צריך להדליק בפתח ביתו ויש שביארו כן בטעם הנהגת הגרי"ז להדליק בפתח ביתו משום דחשש לדעת רש"י.

העברת נרות חנוכה ממקום למקום

הרב סיני פרלמוטר

אדם שהדליק נר חנוכה בפתח או בחלון מסוים ונמלך בדעתו לכבות הנרות ולהעבירם למקום אחר מסיבות שונות, האם מותר הדבר.

והנה, מצד מצוות הדלקת נר חנוכה אין חשש של ביטול המצווה כיון שהנרות ידלקו חצי שעה ומה לי הכא או התם, אך קיים חשש שגורם שהברכה שבירך תהיה ברכה לבטלה שהרי הדליק על מנת שידלק משך זמן ההדלקה ולבסוף כיבה הנרות והעבירם למקום אחר, וכיבוי הנרות מבטל את שלמות המצווה ויש בדבר חשש גורם ברכה לבטלה. ונהי שאם כבתה אין זקוק לה והדלקה עושה מצוה ה"מ באונס אך ברצון אין לעשות כן.

ודבר זה נוגע למעשה בהרבה מצוות כגון במפריש חלה ולבסוף התחרט ולא אפה את העיסה ובנוטל ידיים על מנת לאכול פת בשיעור כביצה ונמלך בדעתו ואכל פחות, ונהי שבנאנס ככה"ג אין נחשב שבירך ברכה לבטלה (וכדברי הריטב"א במסכת חולין) ועוד, אך בגורם בידי לבטל את המצווה קיים חשש שגורם לברכה שבירך שתהיה לבטלה ואין נכון לעשות כן.

וכשהרציתי את הדברים לפני ידידי ה' הגר"ד גולדשמידט שליט"א נטה לומר כי אין הנדון דומה לראיה שהרי בירך על הדלקה ראויה ונכון שאסור לכבות את הנרות קודם שעבר שיעור זמן של מחצית השעה אך מ"מ בשעת הברכה היה שיעור בשמן ובירך על הדלקה ראויה מה גם שהדלקה עושה מצוה והמצווה התקיימה בדקה הראשונה שדלק ולאחר מכן כבתה אין זקוק לה.

והשבתי לדבריו דכיון שאם מדליק במקום שיש רוח ויודע שייכבו הנרות קודם חצי שעה וה"ה אם יודע מראש שייכבה הנרות אינו יכול לברך וה"ה הכא כיון שמכבה הנרות במזיד הרי התברר למפרע שברכתו לבטלה כיון שלמעשה בירך במקום שאין מברכים ואין זה מאונס אלא מרצון והסכמנו בדבר שחשש ברכה לבטלה יש כאן ואין להזיז הנרות ולהעבירם או לכבותם אחר שהדליק אפילו כשכוונתו להדליקם שוב.

ונראה שהדבר תלוי בתירוצי הגמ' (שבת כ"א ע"ב) האם השיעור של חצי שעה הוא חלק מהמצווה והיינו שאם השיעור הוא חלק מגוף המצווה ונמצא שבאם כיבה הנר במזיד קודם שעבר חצי שעה הרי לא יצא ידי חובת הדלקת והברכה שבירך היא לבטלה.

אמנם כיון שהדבר הוא ספק לכן ידליק שוב בלא ברכה

ובכבתה אין זקוק לה אך במכבה במזיד נכנס לחשש גורם ברכה לבטלה על מה שהדליק וכיבה וידליק שוב ללא ברכה.

בשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו

הרב אליהו גולדברג

איתא בשבת (כא,ב): "ובשעת הסכנה [שהיה להם לפרסיים חוק ביום אידם שלא יבעירו נר אלא בבית עבודה זרה שלהם, כדאמרין בגיטין (זא,א). רש"י]. מניחה על שולחנו, ודיו".

וקשה, שהרי לא מצינו בשאר מצוות - שמפרטים על כל מצוה שאין צריך לקיימה בשעת הסכנה, אלא מספיק מה שאמרנו באופן כללי שפיקוח נפש דוחה המצוות, ולמה צריך לפרט בחנוכה במיוחד.

וי"ל, דהו"א שכל ענין הנרות חנוכה הוא לפירסומי ניסא כלפי העומדים בחוץ, וממילא אם אינו יכול להדליק בחוץ - אין ענין שידליק כלל. קמ"ל שיש ענין בנרות חנוכה גם כלפי המדליק עצמו, ולכן ידליק על שולחנו.

ואמנם עדיין קשה שגם אם נאמר ש'מניחו על שולחנו' - בא לחדש רק שלא ימנע לגמרי מההדלקה. אך מכל מקום התוספת 'ודיו' - בוודאי באה לחדש שאין צריך להסתכן ולהדליק בחוץ. ועל תוספת זו בודאי קשה, למה צריך להשמיענו את זה, הרי פיקוח נפש דוחה המצוות חוץ ממה שנתפרש.

וי"ל עפ"י השיטות שאם רוצה אדם למסור נפשו על מצוה דרבנן הרשות בידו וקדוש יאמר לו (מאירי 'מגן אבות' סימן יט), וממילא מותר למסור נפש גם על נר חנוכה. אך מכל מקום בשעת הסכנה - אין למסור נפשו על נר חנוכה. והטעם לכך, כי הנה עיקר ענין נר חנוכה שמאירים לבני רה"ר - הוא בכדי לרמוז שבחנוכה באים להאיר לאומות העולם שנמצאים ברה"ר - שהיא רשות הסט"א כדי שיראו את חובת הקב"ה לישראל ויתקדש ש"ש.

והנה מבואר ברמח"ל ('אוצרות רמח"ל' משלי עמ' קפ) שבשביל שישאל ויכלו לתקן את הגויים - צריך שהגויים יהיו במצב של 'כניעה', וזהו דווקא בזמן הגאולה. כי ללא הכניעה - הגויים מתמרדים, ובמקום שישאל יצליחו לתקן את הגויים - הגויים מקלקלים את ישראל. ע"ש. אך מ"מ הטובים שבגויים נכנעים ומעריצים את ישראל גם בזמן הגלות. ולכן מאירים להם בזמן הגלות.

אך בשעת הסכנה - פירושו שהגויים מתגאים יותר מדאי על ישראל, ואז הם מסיתים גם את הטובים שבהם - שיתמרדו נגד הקדושה ממילא לא תהיה תועלת שיאירו עליהם. ומ"מ יניחנו על שולחנו, כי יש ג"כ טעם להאיר לישראל.

תקנת נ"ח בסכנה ודין כבתה

הרב יוסף קאופמן

א.ע' בהגהות רע"א (מהד' פרידעמן) [תרע"א] במש"כ השו"ע 'ובשעת הסכנה שאינו ראוי לקיים המצוות מניחו על שולחנו ודיו', דהב"ח שם כ' שלפ"ה הר"ן והשו"ע מיידי בגזירת שמד שהדין ייהרג ואל יעבור, ולכן לא עקרו חכמים מצות הדלקה לגמרי במה ששינו שינוי על השולחן, דאי"ז שינוי בגוף המצוה (אך לשיטת רש"י שלא היה שמד, קשה מדוע נכנסו לספק סכנה) עיי"ש, והקשה רע"א שהרי שיטת הר"ן והשו"ע [יו"ד קנז] שדוקא במצוה לא תעשה אמר' ייהרג וכו' אבל בעשה אי"צ לקיימו וליהרג, ומצוה נר חנוכה ג"ע עשה הוא (וא"כ קשה מדוע נכנסו לספק סכנה), והשאר בצ"ע.

ונלע"ד ליישב ע"פ המהר"צ חיות בעירובין כא: במעשה שר' עקיבא מסר נפשו על מ"ע של נט"י עיי"ש, והקשה איך מסר נפשו לשיטת הרמב"ם שיעבור ואל ייהרג, ותמצית דבריו שבספק סכנה מותר למסור הנפש והרמב"ם איירי בסכנה ודאית עינ"ש, ועד"ז י"ל דהכא נמי היה בגדר ספק סכנה וחז"ל שקלו בפלס שא"צ לבטל תקנת נר חנוכה בזה.

ב. ע' בשע"ת סי' תרע"ט ס"ק יב שהביא מהשבו"י ח"ג סי' מח שאפ' שקיי"ל שכבתה אין זקוק לה מ"מ צריך להניח הנותר כל זמן ההדלקה שלא יחשדוהו שלא הדליק כלל, עיי"ש היטב, וסיים 'ונפק"מ לדינא דגם בכה"ג שיחשדוהו שאינו עושה מצוה מן המובחר ג"כ יש להישמר מזה משום והייתם נקיים וכו', ולכאורה לפום ריהטא דלשנא משמע דכוננו דיש איסור לעשות את עיקר הדין ושלא להדר, וזהו חידוש גדול, וי"ל שדוקא בנ"ח יש יותר חיוב להיות מהמהדרין מן המהדרין, אולם העירוני שזה מדאי מחודש, וכן הראיות שהביא מברכת הרווא ופאה, שם מיידי שיחשדוהו שלא קיים עיקר המצוה ואין ראיה משם להיכא שקיים המצוה ורק לא הירד, ולכן י"ל שכוונתו שמעונין להדר וקיים ההידור אלא שנכבו הנרות וכד' שכעת לא חזינו ההידור, אלא שמדין שלמות ההידור יש לו להדליק שוב, שלא יחשדוהו שלא קיים, ואף שלא משמע כן מלשונו יש להעמיס זה ואין לדקדק כ"כ הלשון. וי"ל בזה.

קדימות נ"ח ליין להבדלה

הרב אהרן הכהן פרידמן

כתוב בשו"ע [א"ח סי' רצ"ו סעי' ה'] "אם אין ידו משגת לקנות שמן ... לנר חנוכה ויין להבדלה, נר חנוכה קודם". וכתב המשנ"ב [שם ס"ק כ"ח] "משום דפרסומי ניסא עדיף, ועוד דעיקר

מצות הבדלה נוכל לקיים בתפלה."

ויש לדון באדם שאין ידו משגת לקנות שניהם, והתפלל תפילת מוצ"ש ולא הזכיר אתה חוננתנו בתפלה, וא"כ לגביה לכאורה ל"ש הטעם שיכול להבדיל בתפילה, האם נימא שיקנה יין להבדלה, או"ד שגם הוא יקנה שמן לנר חנוכה, כיוון שיש כאן טעם נוסף, שפרסומי ניסא עדיף.

ונראה שעיקר הטעם שיקנה נ"ח, זה בגלל הטעם של פרסומי ניסא, והטעם שיכול להבדיל בתפילה הוא לרווחא דמילתא, וע"כ גם באופן של"ש טעם זה, נראה שעדיף שיקנה שמן לנ"ח.

ואמנם בלא"ה נראה שאין מקום לספק הנ"ל, שהרי מבואר בשו"ע [רצ"ד סי' ה'] "טעה ולא הבדיל בתפלה, ואין לו כוס בלילה, וסובר שאף למחר לא יהיה לו, צריך לחזור ולהתפלל", וא"כ לכאורה אין מקום לספק הנ"ל, כיוון שגם אם שכח אתה חוננתנו, עדיין שייך הטעם שיוכל לקיים בתפילה, שכיוון שאין לו יין, עליו לחזור ולהתפלל, ושוב יבדיל בתפילה.

רק שאולי נימא שכדי שלא לגרום שיעטור לחזור שוב על תפלתו, עדיף שיקנה יין להבדלה, ולא שמן לנר חנוכה. אמנם ל"נ לומר כן, שנראה שאף שיעטור לחזור ולהתפלל, כיוון שאין לו יין, אין גדר ברכות התפילה שהתפלל מקודם, כברכות לבטלה, שנימא שכדי למנוע שלא יהיו ברכותיו לבטלה, עדיף שיקנה יין להבדלה, שכיוון שלגבי כל איש גם בשכח אתה חוננתנו אינו צריך לחזור ולהתפלל, חזינו שאין הגדר שחסר בכל שם התפילה שבו, שא"ה אז כל אחד היה צריך לחזור ולהתפלל, אלא התפילה היא תפילה, אלא שכדי שיקיים מצוות הבדלה חייבו רבנו שיתפלל שוב, ומכיוון שגם אם יחזור ויתפלל, אין הגדר של תפילתו הקודמת כברכות לבטלה, נראה שאי"ז סיבה שנימא שע"כ יקנה יין להבדלה.

משך זמן הדלקת נר חנוכה

הרב אביעד ברויא

בגמ' (שבת כ"א) שנינו "מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, ... ועד כמה אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן עד דכליא רגלא דתרמודאי". והנה יש מפוסקי זמנינו שכתבו להרחיב את זמן החיוב עד שתכלה רגל מן השוק בזמנינו הואיל ובימינו מסתובבים בחוץ עד שעה מאוחרת יותר.

אמנם יש לדון בזה דיש מקום לומר שאף בימינו סוף הזמן לא השתנה, הואיל וניתן להבין שמה שאמרה הגמ' שתכלה רגל מן השוק הוא רק סימן לזמן מסוים, והמציאות בפועל של האנשים בחוץ אינה משנה את הזמן הזה. ראשית, ידוע שחז"ל נתנו שיעורים המוכרים לציבור על מנת לשער זמנים מסויימים כגון משיכיר את חברו, משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתם וכו' מה שוודאי מהווה רק סימן. מעבר לכך, הזמן הזה של עד שתכלה רגל מן השוק מופיע בגמ' במנחות ל"ו. בהקשר לסוף זמן הנחת תפילין לדעת ר' יעקב - מה שוודאי מהווה סימן ללילה, כפי שכתב שם רש"י "לאחר שחשכה". יותר מכך ניתן להביא ראיה ממה שכתבו הרמב"ם והרי"ף שזמן זה הוא "כמו חצי שעה" - אם זה עניין של מציאות האנשים בחוץ בפועל מדוע צריך ליתן לכך שיעור, הרי ניתן לשער כל מקום לפי מציאות השוק שם? אלא שיתכן לפי דברינו שבאו להגדיר את הזמן המוחלט של סוף ההדלקה בכל זמן ומקום. בנוסף, המהר"ל בנר מצווה כתב בטעם זמן ההדלקה: "ועוד יש לפרש, כי זמן הדלקה הוא אחר שתשקע החמה, מפני שהדלקת הנר הוא בשביל שעשה השם יתברך להם ניסים בנרות. והיום הוא מיוחד להנהגת העולם בטבע ובמנהגו, והתחלת הלילה שהוא אחר היום, מורה על הניסים, שהם הטבע, והלילה הוא מיוחד ביותר לניסים... ולכן אחר היום, ששקעה החמה, ראוי להדליק הנרות על הנס שעשה עמהם, והוא אחר הנהגת הטבע" והיינו שהזמן הזה דווקא של תחילת הלילה הוא הזמן הראוי להדלקה מטעם שזהו תחילת זמן הניסים וכו' ולא מסתבר שטעם זה ישתנה על פי מציאות השוק בפועל.

עד דכליא רגלא דתרמודאי

הרב נפתלי דודון

בגמ' (שבת כא,ב): "מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. ועד כמה? אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: עד דכליא רגלא דתרמודאי".

וי"ל שהחידוש בזה הוא, שהתרמודאים נחשבים הגויים הכי רחוקים וחיצוניים - שהרי הם יושבים 'על פתחה של מדבר' (רד"ל בראשית רבה נו"א: ז' תרמוד). והמדבר הוא מקום משכן הסט"א-החיצוניים (זוהר תצוה קפג-קפד). וזהו שחידש רבי יוחנן, שצריך שגרות חנוכה יאירו עד החיצוניות הכי רחוקה.

והנה לפי"ז י"ל, שבמה שרבי יוחנן אמר 'עד דכליא רגלא דתרמודאי' - הוא כלל בזה ג' מאמרים במקומות אחרים שהוא עצמו אמר בענין התרמודאים:

(מאמר א). "פליגי בה רבי יוחנן וסביא... וחד אמר: שבשעה שנכנסו עובדי כוכבים להיכל, הכל נפנו על כסף וזהב, והם [=בני תרמוד] נפנו על בנות ירושלים, שנאמר: נשים בציון ענו בתולות בערי יהודה" (יבמות טז,ב). ולכן יש יהודים מתבוללים בתוך התרמודאים (כדברי הגמ' שם).

ועפ"ז יש לומר, שלכן התרמודאים כ"כ מתאחרים בשוק בלילה - כדי למצא עצים דקים (רש"י), והיינו שהם רוצים לחטוף יהודים - "האדם עץ השדה" - עץ יהודה ועץ

יוסף' (יחזקאל לז). ואמנם 'עצים גסים' - כלומר יהודים שיש להם הרבה זכויות - אינם יכולים לחטוף, כי זכותם של אותם יהודים גוברת עליהם, אבל 'עצים דקים' - אותם היהודים שאין להם הרבה זכויות - הם כן יכולים לחטוף [בבחינת 'זיגב בך כל הנחשלים אחריו'].

(מאמר ב). "ואמר רבי יוחנן, זאת אומרת: מקבלין גרים מתרמוד" (יבמות טז,ב; נדה נו,ב). כלומר, שאפילו תרמודאי שמעורבים בהם ישראל ממזרים - מ"מ מקבילים מהם גרים. וזהו שאמר ר' יוחנן, כאן, שיש מצוה להאיר גם לתרמודאים בנר חנוכה, כדי להוציא מהם גרים.

(מאמר ג). "א"ר יוחנן אשרי מי שהוא רואה במפלתה של תרמוד, שהיא היתה שותפת בחרבן הבית ראשון ובחרבן הבית השני" (ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. ועד"ז באיכה רבה ב,ד).

והנה ע"י שמוציאים מהתרמודאים את רגל הקדושה [=גרים] שהם בלעו, והתרמודאים ישארו רק עם הרע שלהם - ממילא הם ישארו פגרים מתים. כי כל חיות הסט"א הוא רק מניצוצות הקדושה שבלעה (זהו משפטים קיא,ב; רמ"ד וואלי 'עת לחנוכה' - ג, 642). וזהו שאמר ר' יוחנן, שמצוה להדליק נר חנוכה שמוציאה הגרים מתוך הגויים - עד שתכלה רגלם של התרמודאים.

הדלקת נר ההידור ממותר שמן של נר העיקר

הרב מאיר רותן

הש"ע סימן תרע"ז ס"ד כתב, הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה חצי שעה, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצוותו, ומקור דין זה משאילות פר וישלח וז"ל, הנותר מן השמן והפתילות בליל ראשון מוסיף עליו ומדליק בליל ב', נותר בליל ב' מוסיף עליו ומדליק בג', וכן בכל הלילות, עכ"ל, ומבואר דאף דהוקצה השמן למצותו אפ"ה פשוט דלא נאסר השמן להשתמש בו ולהדליק בו נר למחרת.

ויש לדון האם מותר להשתמש בשמן הנשאר לנר ההידור כגון שנכבה נר העיקר ושופך השמן לנרות ההידור, שהרי לגבי העיקר אולי לא נחשב ההידור כמצוה כלל, והנה מצד הסברא היה ניתן לדמות זאת לדברי הרמ"א תרע"ד ס"א שכתב ונהגו להחמיר בנ"ח שלא להדליק מנר לנר דעיקר מצותו אינו אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כ"כ לכן אין להדליק זה מזה, עכ"ל, הרי מבואר מזה דנר הידור חולין לגבי נר העיקר, וא"כ לכאורה ה"ה לדידן אסור להשתמש במותר השמן לנר ההידור, ואפשר דמטעם זה נהגו להחליף בכל לילה פתילות חדשות בכדי שלא יבואו לידי טעות והורדה

אמנם יש לחלק דדוקא להדליק מנר לנר אסור באופן שהנר דולק כעת ועל כן נחשב נר ההידור לחולין לגבי נר העיקר, משא"כ כאן שכבר נכבה הנר ואין אנו דנין רק על נותר הפתילה והשמן, והרי בנותר השמן נתחדש דין שריפה והרי אם מצד עיקר הדין יכול לשרפו כדאיצא בטור ומחבר הרי פשוט דיכול להדליק לנר ההידור דהרי לא גרע משריפה ויכול לשרפו ע"י שמדליקו בתור נר הידור

ובמועדים וזמנים סי' קל"ו כתב כן בתור הערה בעלמא, דקי"ל ככתה אינו זקוק לה ומ"מ נוהגין להדר ולהדליק והלא השמן הוקצה למצותה לנ"ח והיאך ידליק עוד פעם כשכבה שאין מצוה, והו"ל לחייבו להדליק למחר לקיים בהדלקה מצוה, ואם ככתה שאינו זקוק לה נימא שאסור דהוקצה למצוה דוקא אמנם דחה שבהוקצה למצוה אינו אלא איסור הנאה אבל אם מדליק ואינו נהנה שרי, וה"נ בשמן דנר חנוכה הוקצה שלא ליהנות ממנו, אבל כשחוזר ומדליק אינו נהנה ולכן שרי. עכ"ד.

אמנם יש לחלק שהרי בנר שכבה היות ואין בזה שום ענין לא מצד מהדרין לחזור ולהדליקו אינו נקרא משתמש כי הרי אינו מקיים בזה הידור או מצוה, נמצא שמה שמדליקו ל"ה בזה שום ענין רק רצונו ועל כן שייך לומר דלא גרע משריפה כי אליבא דאמת אין בזה הידור רק שריפה, משא"כ להשתמש בנר העיקר לנר ההידור שלמחרתו יהיה אסור שהרי מורידו מקדושתו עי' משתמש בו לצורך נר שקדושתו פחותה.

שימוש בנרות לאחר שעבר השיעור

הרב דוד ברנשטיין

בש"ע תרעב, ב' כתב דלאחר שעבר הזמן דתכלה רגל מן השוק מותר להנות מאור הנרות, ובמג"א סק"ד הביא דמרה"ש וב"ח כתבו דגם לאחר שעבר הזמן אין להשתמש לאורה, אמנם חלוקים הם בטעמם, דמהרש"ל טעמו משום הרואה שלא ידע לחלק בין תוך זמן שיעורו בין אחר זמנו, ויבוא להשתמש אף בתוך הזמן, והב"ח כ' דמדינא אסור להשתמש לאורן משום דבגמ' איכא תרי לישי האם הזמן עד שתכלה רגל בא לומר דאי לא אדליק מדליק א"נ לשיעורא שידלק משקיעה ועד שתכלה, וס"ל לב"ח דללישנא קמא שלא הוזכר שיעור הכל שוה וכל מה שנותן בה שמן על הכל חל האיסור, ומספק יש להחמיר כלישנא קמא, וא"כ גם מה שדולק אחר שתכלה רגל אסור להנות ממנו.

והנה בש"ע תרעג, א' כ' שאסור להשתמש לאור הנרות אפ"ל תשמיש של קדושה, ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה. וכ' הביה"ל (שם ד"ה ויש) דאחר שדלקו כשיעור דתכלה רגל אפשר דמותר ללמוד לאור הנרות דאע"פ שכתבו האחרונים להחמיר שלא להשתמש גם אחר שעבר הזמן היינו רק לדבר הרשות אבל לא לדבר מצוה.

ויל"ע דלכא' לפי ב' הטעמים אין לחלק בין דבר הרשות לדבר מצוה. הן לטעם הב"ח דהכל נאסר והן לטעם המהרש"ל דהאיסור משום מראית העין דה"נ יבואו להתיר להשתמש לדבר מצוה אף בתוך הזמן.

ויל"ד דהרי המשנ"ב לעיל תרעב, ח סתם כטעם המהרש"ל ומשמע דלא ס"ל כטעם הב"ח (ועיי"ש במחצה"ש שכ' דהמג"א פליג אטעמיה דהב"ח) וא"כ י"ל דס"ל דאין בזה חשש מכשול דאף אם ילמדו ממנו ללמוד לאורה בתוך הזמן, הרי יש מתירים אף בתוך הזמן לדבר מצוה.

[הנה בביה"ל הנ"ל סיים דצ"ע אם להתיר לדבר מצוה לאחר שעבר חצי שעה, ויותר טוב אם הוא חול ואין לו נר אחר ללמוד לפניו, שייכבנה לאחר כלות השיעור ויחזור וידלקנה, דאז מותר לכתחילה להשתמש לאורה. ומשמע בדבריו דזהו דוקא כשאין לו נר אחר, אבל אם יש לו נר אחר, לכתחילה לא יכבנו. וצ"ב אמאי, הא אחר שעבר הזמן מותר לכתחילה לכבות את הנר כמש"כ הש"ע תרעב, ב, ואף שדעת הב"ח דכשם שאסור להנות מאור הנרות אחר הזמן ה"ה דאסור לכבות מפני שהכל הוי מהמצוה, אבל המשנ"ב לא ס"ל הכי אלא פסק כדעת מהרש"ל דרק להנות אסור. וצ"ע].

הדלקת הנרות - לשמחת היום

הרב יהודה שטרן

הג"ר יעקב עמדין ז"ל בסידורו כתב וז"ל, הדברים האסורים והנהוגים בהם [-בימי החנוכה], א' אסורים בהספד וכו'. ב' נוהגים בהם יום טוב, (א) בהלל גמור כל שמונה, (ב) והודאה בתפלה ובברכת המזון, (ג) וכן מצוה לעשות יום טוב בשמחת סעודה, עי' לחם שמים, (ד) וקורין בתורה (המשמחת לב טוב) כל שמונה, (ה) ובהדלקת הנרות (ליהודים היתה אורה ושמחה) כל שמונה, עכ"ל.

ומבואר מדבריו חידוש גדול, דהן אמנם הדלקת הנרות נתקנה לפרסום הנס, אמנם אין מהותה הדלקת נר בלבד שתכליתו היא אך לפרסם את הנס, אלא גדר התקנה היא להדליק נר בשביל שמחה, והוא שייך לניהוגי שם יום טוב שבאותן הימים, והדברים מחודשים.

[ומצינו כעין זה במקור חיים להחיות יאיר (סי' תרע"ב), וז"ל, נ"ל דעיקר מצוה הוא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראות אותם לשמוח בהם, כי הם ג"כ זכר לשמחה שהיו מדליקין אחר הנס, כמ"ש והדליקו בחצרות קדשך, שנ"ל שלא ר"ל הדלקת מנורה בדרך נס, שא"כ העיקר חסר מן הסיפור בעל הניסים וכו', עכ"ל. דהיינו שמבאר דמה שאומרים בעל הניסים והדליקו נרות בחצרות קדשך, אין הכוונה בזה על הדלקת המנורה, אלא על נרות שהדליקו שם לשמחת הנס בעלמא, ואף לזכר זה תקנו את הדלקת הנרות, וא"כ יש בכלל מצות הנרות גם ענין שמחה מלבד עצם הפרסום ניסא].

כוונה לא לצאת בהדלקת אשתו

הרב אהרן מרגלית

במשנ"ב תרעז, יט הביא את שיטת המהרש"ל והב"י דאכסנאי שמדליקין עליו בביתו לאו כל כמיניה לומר אינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו ובהכרח יוצא בהדלקתה. והק' הגרמ"מ לובין שליט"א (בקו ריתחא דאורייתא) הא קי"ל מצוות צריכות כוונה, ואף למ"ד מצוות א"צ כוונה, עכ"פ בכוונה הפכית שאינו רוצה לצאת ידי חובה לכו"ע מהני ואינו יוצא, וא"כ אמאי לא מהני שיאמר הבעל שמכוון בכוונה הפכית שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו.

והנה בתשו' מהרש"ל הנ"ל (סי' פה) כ' דהיכא שלא ידע שאשתו הדליקה עליו בביתו ובא באותו צריך לחזור ולהדליק ולברך, משום דכבר חלה עליו חובת חכמים. אבל היכא שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו לאו כל כמיניה.

וא"כ מבואר שאם לא ידע שאשתו הדליקה עליו וא"כ לא התכוון לצאת יד"ח בהדלקתה מהניא כוונתו וצריך להדליק בפנ"ע וכן ביארו המשנ"ב סק"ב, וא"כ ע"כ דמש"כ לאו כל כמיניה זהו משום שגורם ברכה שאינה צריכה, וכו"ה לשון הב"י "ולי נראה שאין לסמוך ע"ז לברך ברכה שאינה צריכה", וע' שו"ת שבט הלוי ח"א סי' קצא מש"כ בב"י ש"י מהרש"ל). ולפ"ז מיושבת הקו' דהא"נ יכול להתכוון לא לצאת אלא דאסור לו לעשות כן משום דגורם ברכה שא"צ.

עוד י"ל דאף אם נפרש 'לאו כל כמיניה' כפשוטו דלא מהניא כוונתו, הטעם דלא מהני משום דדמי להא דבית שדרים בו ב' אנשים וא' מהם קבע מזוזה בפתח הבית דאטו אי יאמר השני שמכוון לא לצאת במזוזה יצטרך לקבוע מזוזה אחרת. דודאי י"ל דכיון דהמצוה היא לקבוע מזוזה בפתח הבית המצוה התקיימה ולא מהניא כוונתו להתחייב שוב, וה"נ הכא המצוה היא שא' מבני הבית ידליק נר בפתח הבית, וכיון שאשתו הדליקה המצוה התקיימה ולא מהניא מחשבתו שאינו רוצה לצאת יד"ח

אמנם בהא דבני הבית מדליקין מדין מהדרין כ' הגרעק"א (תנינא יג) דזהו משום שבני הבית מכוונים שלא לצאת וא"כ מוכח דמהניא כוונה שלא לצאת. אך י"ל דאשתו כגופו אלים טפי ולא מהניא כוונתו.

אם אשה יכולה שלא לצאת בהדלקת בעלה

הרב דוד יהודה

כ' המשנ"ב (תרעה, ט) בשם תש' עולת שמואל דלדין שמדליקין כל אחד בפנ"ע מ"מ אשה אינה צריכה להדליק, דהויין רק טפילות לאנשים. ואם רוצות להדליק, מברכות דהוי כשאר מצוות עשה שהזמן גרמא דיכולות לברך.

וצ"ע דבס' תרעז ס"ק ט"ז הביא שיטת הב"י ומהרש"ל באכסנאי שמדליקין עליו בתוך ביתו דאינו יכול לומר איני רוצה לצאת בשל אשתו, דכיון דאשתו כגופו על כרחך נפטר בהדלקתה. וא"כ הול"ל דה"ה איפכא דכשהבעל מדליק, האשה אינה יכולה לומר שאינה רוצה לצאת בהדלקת בעלה, ואמאי כ' דיכולה להדליק בפנ"ע בברכה.

ויש לבאר דבס' תרעה איירי בגוונא דהאשה רוצה להדליק בבית שבעלה מדליק וא"כ הרי היא כשאר בני הבית דשייך בהו דין מהדרין ויכולה להדליק בפנ"ע ולברך מדין מהדרין. אבל בס' תרעז דאשתו מדלקת בביתו והבעל רוצה להדליק בבית אחר, דהתם ל"ש לומר דידליק בפנ"ע מדין מהדרין דמהדרין שייך רק במקום שבו מדליקין את עיקר הדין והמהדרין הוא רק תוספת עליו אבל במקום אחר שהוא מנותק מהנר העיקרי לאו שם מהדרין עלה וא"כ אינו יכול להסתלק מהדלקת אשתו.

חשדא כשינוי מקום ההדלקה בימי החג

הרב דניאל חסין

הדעה הרווחת בין פוסקי דורנו הוא שהיום אין חיוב להדליק משום חשדא, דכיון שיש שנוהגים להדליק על שולחנם וכן ישנם שמדליקים בשעות מאוחרות יותר מפני שהכלתה רגל היום יותר מאוחר, ממילא בטל דין חשדא, עיין בחוט שני שט"ו, הליכו"ש חנוכה פ"ג דבה"ל י"א.

והנה יש לעיין האם יש לחוש משום חשדא באחד שבמשך כמה מימי החג הדליק במקום מסוים ובאמצע ימי החג משנה את מקום הדלקתו, האם בכה"ג י"ל דכיון שכל הדין חשדא הוא מחמת אנשי העיר שמכירים אותו, וא"כ הכא ששכניו רואים שכל יום מדליק במקום מסוים ושוב יום אחד לא הדליק באותו מקום.

ומסתברא שגם האידנא יודו הפוסקים ששייך חיוב הדלקה במקום שהיה רגיל להדליק משום חשדא כיון ששוב יבוא לחושדו שמה לא הדליק כלל, ולא גרע זה ממי שיש לו שני תפתים שהרואים אומרים שמזה שלא הדליק בפתח זה לא הדליק נמי בפתח השני.

ושמעתי לבאר בזה דגם האידנא אכתי אין זה מוכרח לומר שכאשר רואים שלא מדליק במקום שהיה מדליק כל יום שמחמת כן יחשדו אותו שמה לא הדליק היום כלל, דהא אפשר שאותו אדם למד את הדברים שוב והגיע למסקנה שצריך להדליק במקום אחר, ולכן גם כהיום אין לחוש בזה משום חשדא.

ונראה דלפי המבואר מדברי מו"ר השערי יהודה שליט"א, חנוכה סי' כ"ד הדברים מבוארים היטב, דהתבאר שם שישוד החשד שבזמן חז"ל הוא כאשר אדם רואה שבפתח בית חבירו לא הדליקו, סיבת החשד הוא מפני שהאפשרות היחידה שיש לו הוא להדליק רק על פתח הבית, והלכך אם רואים שלא הדליק בפתח אחד מתעורר החשד שמה לא הדליק גם בפתח השני, משא"כ כאשר ישנה אפשרות להדליק במקומות נוספים שוב לא מתעורר החשד כאשר רואה שלא הדליק במקום מסוים כיון שאפשר שגם אם לא הדליק במקום זה יכול הוא להדליק במקום אחר.

ולפ"ז נראה דיש לבאר נמי היכא שרואה שחבירו הדליק במקום אחד ולאחר כמה ימים לא רואה הדליק באותו מקום, שגם בכה"ג יודו הפוסקים שאין צריך לחשוש בזה משום חשד, אע"פ שחלק מימי החג הדליק במקום זה, דהא כיון שיש כמה מקומות שיכול להדליק בהם ובתחילת החג הדליק במקום מסוים, מ"מ אפשר שלאח"ז חזר בו ומדליק במקו"א, וכיון שכן לא יבוא לחושדו כלל שמה לא הדליק היום כלל.

יו"ט שני בחנוכה

הרב חיים יצחק ויזל

באבודרהם (ענין חנוכה) הקשה מה הטעם אין

עושים בחנוכה בחו"ל ט' ימים כמו שעושים יומיים את המועדים בחו"ל, [עיי"ש בתירוצו] ובפשוטו כונתו להקשות שאילו היו עושים ט' ימים אז בשנים שחודש חשון חסר יש לדון את הספק שמא זה כביכול חודש מלא ואז היה צריך לעשות יום נוסף אחרי חנוכה, שאולי יום אחרי יום השמיני זהו היום השמיני האמיתי מפני ששם חסר יום אחד [-ל' חשון], וכמו שמוסיפים במועדים יום אחד אחרי מפני שאלול ואדר לעולם חסרים, אבל בשנים שחודש חשון מלא יש לדון את הספק שמא זה כביכול חודש חסר ואז היה צריך לעשות יום נוסף לפני חנוכה, שאולי היום שלפני יום הראשון הינו היום הראשון האמיתי מפני ששם ישנו יום נוסף מיותר [-ל' חשון].

אמנם מוכח שנקט שלעולם עושים יום נוסף אחרי, דהנה לגבי פורים גם הקשה האבודרהם (ענין פורים) מה טעם אין עושים יומיים, ותירץ שאין עושים כך משום שגם על הצד שזה יום י"ג מקיימים בדיעבד את קריאת המגילה ביום זה כפי התקנה של בני הכפרים, ועוד תירץ מפני שאסור לקרוא את המגילה בט"ו משום "ולא יעבור".

והנה אם נאמר שאם החודש שקדם למועד הינו מלא צריך לעשות יום נוסף לפני, ומשום שדנים כאילו שמה ישנו יום אחד מיותר, ולמשל א' אדר שחל ביום שני אולי אינו ביום שני אלא ביום ראשון ויום שני שעומד בו הינו ב' אדר ומפני ששם אין ל' שבט [-ביום ראשון], א"כ קשה שהרי חודש שבט הינו לעולם מלא, וא"כ מהו הטעם שאין עושים יומיים מפני שמקיימים בדיעבד ב"ג, הרי הספק כביכול זה ששם י"ד הינו ט"ו ולא שאולי הינו י"ג, ובט"ו אין יוצאים ידי חובת קריאת המגילה אפילו בדיעבד, וגם קשה הטעם שישנו בזה "לא יעבור", שהרי אילו היו עושים עוד יום היה נעשה ב"ג ולא בט"ו.

ובהכרח דקושייתו דהן בחנוכה והן בפורים לעולם היו עושים יום נוסף אחרי, ואכן צ"ב הטעם שאם החודש מלא אין דנים כאילו שמה זה חסר ולמה היו עושים יום נוסף אחרי, וצ"ע.

תפילת נדבה כששכח על הניסים

הרב יצחק פערל

בלבוש (רצ"ד ה') כתב וכל מקום שאמרו חכמים שא"צ לחזור כגון הכא וכגון על הניסים בחנוכה ופורים ויעלה ויבוא בליל ר"ח וענינו בתענית אם רצה להחמיר ע"ע וכו' יכול לחזור לראש אותה התפילה ולומר מה שטעה דלא גרע מתפילת נדבה ומחדש בה מה שכבר דילג. [ועיי"ש בא"ר פלוגתא אי בעי' להוסיף חידוש לבד מה שחיסר ההזכרה].

ובשע"ת תרפ"ב א' הביא משלמי חגיגה (דיני אמירת עה"נ) דכיון דמתפלל לשם נדבה בעי' למש"כ הש"ע סי' קז ס"ד דהרואה להתפלל תפלת נדבה, צריך שיהא מכיר את עצמו וזריז וזהיר ואמיד בדעתו שיוכל לכון בתפלתו מראש ועד סוף עי"ש. [ועיי"ש דכיון שהוא פלוגתא אי בעי' להוסיף חידוש, לא יוסיף אא"כ לא יטרידנו בתפילתו].

והנה במ"ב סי' צ"ד סקכ"ז במי שהתפלל מיושב דכ' אחרונים לחזור בתורת נדבה, וכ' בשם פמ"ג דכיום אין כדאי להתפלל נדבה. (ואע"פ דלשו"ע צריך לחזור בתורת חובה). אכן בספק אם התפלל כתב הביאור הלכה ק"ז א בשם הח"א דכיום אין להתפלל נדבה דא"ל לכיון, ובבה"ל פליג עליה כיון דרוצה להתפלל לצאת ידי ספיקו, וכ' דכ"מ באחרונים.

ויל"ע מהו בשכח על הניסים בזה"ז ורוצה להתפלל נדבה. ובפשטות כיון שיצא ידי"ח דמי למש"כ סי' צ"ד בשם הפמ"ג. אלא דיל"ד למש"כ בקונטרס חנוכה סי' ז' בדעת רש"י שבת כא: ד"ה ה"ג ועשאום ובדף כד. ד"ה בברכת דתקנת חנוכה בהלל והודאה היינו אמירת הלל ולהזכיר עה"נ בהודאה, וכ"מ בלבוש תרפ"ב א' [שלא כר"מ פ"א מתפילה ה"ג דהוי דין הזכרה]. וא"כ (עכ"פ היכא דשכח עה"נ בכל תפילות היום) אפשר יחזור נדבה לקיים תקנה דרבנן של הודאה.

ואמנם אכתי לא דמי לשכח אם התפלל, דהא הכא גם בודאי שכח אינו חיב לחזור. ועוד דאפשר התקנה להזכיר הודאה בתפילה ולא דין בהיום, וא"כ רק במקום שיש עליו חובת תפילה בעי' להזכיר, ועי'.

ובעיקר הא דהוספת עה"נ חשיב חידוש (לשי' בא"ר דהוספת הזכרת היום נמי הוי חידוש), נראה דהוי גם לשי' רש"י, דהגם דעיקר החיוב הוי חובת הודאה, ס"ס כלפי התפילה ודאי נתקן כהוספה בתפילה. וה"ז דע"כ אין לדון דלפרש"י יחשב הפסק לש"ץ להזכיר על הניסים כמש"כ מ"ב רע"ז ז'. או ליקח סידור באמצע שמו"ע עי' סי' צו סק"ז. וכן לא ידלג להספיק קדושה לקיום ונקדשתי מה"ת, דשפיר חשיב בכלל נוסח התפילה.

התחדשות כל יום בחנוכה

נחלקו הראשונים בטעם הדין שאומרים הלל שלם בכל שמונת ימי החנוכה, [דהיינו כמו חג הסוכות ולא כמו פסח].

התוס' (תענית כח:) כ' "דחנוכה דינא הוא לגמור הלל דכל הח' ימים היה הגס מתגדל והיה כל חד וחד יום טוב". וכעין זה כתב במחזור ויטרי לתלמיד רש"י (ס' שעו), "שמאחר שהיה הגס גדל והולך כל ימי חנוכה הרי הוא כאילו חלוק בקורבנותיו".

והשבלי הלקט (ס' קעד) כ' שהטעם משום **דחלוק בנרותיו** כל יום חלוק משלפניו הרי הוא כחג שחלוק בקרבנותיו, והביאו הב"י ס' תרפג. וכ"ה בסידור רש"י לפי שחנוכה חלוק בנרותיו גומרין ההלל כל ח', כמו ימי החג שחלוקין בקרבנות. וכ"כ האבודרהם (חנוכה) "לפי שכל שמונת ימי חנוכה יש בכל אחד מהם דבר חדש שהוא נר אחד יותר".

ועוד טעם כ' הב"י שם, שהרי קוראים בנשיאים ובכל יום נשיא שלו חלוק משל חבירו אם כן כל נשיא צריך לגמור את ההלל על קרבנותיו, ואין ראוי לחדש קריאה בלא קריאת ההלל.

ח' ימים נפרדים או כאחד

הצפנת פענח (ח"ב תניניא נט:) חקר אם שמונת ימי חנוכה הם מציאות אחת או נפרדים. כלומר אם מקיים מצות נ"ח דוקא כשהדליק בכל הח' ימים או דכל יום מצוה בפנ"ע. וכ' דנפק"מ לגבי גר שנתגייר וקטן שהגדיל באמצע חנוכה, אם צריך להדליק, ועי"ש עוד נפק"מ. (ועי' שעה"צ תרעו סק"ג במי שלא בירך שהחיינו בתחילת חנוכה אם מברך ביום שמיני).

וכ' הצ"פ שם דהיא פלוג' רש"י ותוס' בשבת (כג.) בנר שדלוק מאתמול, אם צריך לכבותו ולהדליק שוב, דלרש"י מכבה ומדליקה כפשטיה דגמ' אבל התוס' כ' דמכבה ומדליקה איירי בנר שהודלק לצורך שבת ומשמע דבנ"ח יוצאים בנר שדלוק מאתמול.

ולפי דבריו יתכן לבאר מה הענין שבהוספת נר בכל יום, דהרי מצד הגס אין הבדל בין יום ליום [שלא גדל הגס ביום השלישי יותר מאשר ביום השני], אכן אי נימא שכל יום הוא מחייב חדש, י"ל שהוצרכו לגדר חדש בכל יום שבזה נבדל מקודמו.

ועי' שפ"א שדייק ברש"י (כא: ד"ה נר) שהוצרך לומר נר אחד בכל לילה, דלא נימא דדי בנר אחד על כל ימי החנוכה.

ויש להביא ראיה שבכל יום הוא חיוב חדש, מלשון הר"ף (ט:) "לשנה אחרת קבעום שמונה ימים טובים בהלל והודאה והלכך מברכין אניסא כל יומא ויומא מתמניא יומי חנוכה הואיל ובכל יום ויום היה הגס מתחדש באותו הפך של שמן".

ולפינו בגמ' ל"ג ח' ימים, ועי' רש"י (ד"ה ה"ג) שנקבעו רק להלל ועוה"נ, ומבואר שהקביעה אינה על נ"ח, ויתכן דפליגי בהנ"ל.

אכן עי' ב"ח (ר"ס תרעו) דכל יומי חנוכה **כחד יומא חשיבי**, אבל הגס מתחדש בכל יום אע"פ שהזמן אחד.

אריכות חנוכה מכל המועדים

כ' הר"י מלניל בשבת (ט:) ולא נעשה נס כזה לישראל שאלו פרעה לא גזר על המצוות, ויון הרשעה גזרה, **לפיכך האריכים אלו הימים כשיעור החג שהיא שמונה ימים** להזכיר בהם הגס. ואפילו לא היה נעשה בהם בשמן כמו כן היו שמחים ומזכירין מעשה נסים כשיעור יו"ט הארוך מכל המועדות, אך לא היו מדליקין נרות כלל, אלא מהללים ומרוממים כשאר מועדות.

וכ"כ הנמוק"ק שהגאולה היא טעם לשמונת ימי החנוכה, מפני שאפילו בלא נס השמן, לא נעשה נס כזה בישראל, שפרעה לא גזר על דתו, ומלכות יון הרשעה גזרה על בטול המצוות, ולכן תקנו שמונה ימים כשיעור ימי החג.

ועי' פנ"י (שבת כא:) הואיל ואיתרחיש להו ניסא בעיקר הענין שנגאלו גאולה שלימה מיד מלכות יון הרשעה, שהיו אומרים לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל וגזרו כמה שמדיות, ועכשיו שנגאלו ונעשה להם נס גדול ששלטו בשונאיהם, לכך נעשה להם ג"כ נס זה בענין הנרות שהוא עדות לישראל שהשיכנה שורה בהם. עכ"ד. כלומר שיעקר הגס הוא הגאולה המיוחדת רק נעשה גם נס השמן להעיד על השראת השיכנה. (ועי' במהר"ל ח"א שבת ובנמ"צ). והמנחת ברוך (ס' קט, ג) כ' דבתחילה כשטורו המקדש תקנו החשמונאים ח' ימים לחנוכה הבית כמו שעשו שלמה ועזרא [כמב' במגילת תענית]. אלא דלאחר שנעשה הגס בכך השמן, קבעו אז הסנהדרין לעשות ימים אלו לדורות.

שמחה בימי החנוכה

נחלקו הראשונים אם יש דין שמחה בחנוכה, שהרמב"ם כ' (הל' חנוכה פ"ג ג) שהתקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו **ימי שמחה והלל**.

אך דעת מהר"ם מרוטנבורג, והביאו הטור (תרע) שלא קבעו אלא להלל ולהודות ולא משתה ושמחה. וכ"פ השו"ע.

אכן כתב הב"ח שם (אחרי שביאר את טעם מהר"ם),

ולענין הלכה נראה לע"ד דלא כמהר"ם, דמנהג זה שמרבים בסעודה כבר נהוג בו גדולי הדור הקדמונים, ומהרש"ל (בביאורו לטור) כתב ג"כ דברמב"ם משמע דימי שמחה הן, וכ"כ המרדכי הארוך עכ"ל... וז"ל מהר"ם מאוסטר"י (מנהגי מהר"ם ס' תקמ) דבחנוכה יש לנהוג שמחה ומשתה.

וכ"כ בשו"ת המהרש"ל (ס' פה) **מצוה לשמוח בחנוכה** ומשום הכי קראו י"ט והן ימי שמחה וכן פסקו הרמב"ם והמרדכי... וראה שהשמחה תהא מעורבה ובלולה בשמחת תורה ואל תבטל מקביעותם.

אכן המנחת אלעזר (ח"ב סימן לב) כ' דאף שהרמב"ם כ' שחנוכה ימי שמחה הם מ"מ פשטי' דהפוסקי' וכ"כ המחבר דחנוכה רק להודות ולהלל ולא לשמחה.

ועי' בתשו' חת"ס (או"ח רח וי"ד רלג) שקביעת יום מועד ביום עשיית נס הוא מדאורייתא מק"ו דהשתא מעבדות לחרות כ"ש ממיתה לחיים (עפ"י מגילה יד).

שמחה בהלל של חנוכה

גם לסוברים שהימים לא נקבעו לימי שמחה, מ"מ יש דין שמחה מצד ההלל, כמ"ש הרא"ש במו"ק (פ"ג פז) בשם הר"ף גיאות (וכ"ה בתשו' הגאונים שע"ת ס' ל), לגבי צידוק הדין שאין אומרים בר"ח ובחנוכה מכיון שהם ימי שמחה דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם, ובכל אחד אומרים הלל זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. [ומובא בטור או"ח סו"ס תכ וי"ד ס' תא]. ויש שפי' דזו כוונת הרמב"ם שכל שהם ימי שמחה והלל, דהיינו שמחה בהלל [ולא משתה ושמחה].

ובשו"ת מהר"ל (כב) כ' לגבי חנוכה שלא יעבור האבל לפני התיבה בבוקר **בעת הלל כי הקהל בשמחה** כמו שבתות וי"ט. וכ"כ בתשו' מהר"ם מיינץ (מג) שבבוקר בחנוכה ופורים ור"ח וחוה"מ נמנעים אבל להתפלל, משום דהלל אינו מתפלל אלא מתוך שמחה, לכך אין לאבל להתפלל.

ואי' במס' סופרים (פ"כ ה"ט) וגומרין את הלל כל שמונת ימי חנוכה... וצריך לברך בתחילתן ולקרותן **בנעימה**. ודקדק הצפנת פענח (תניינא ע"ז פ"ג) שמוזכר כאן רק הלל של חנוכה ושל ליל א' של פסח שקוראין בנעימה. וביאר דשאר הלל הוי קריאה ודווקא בטעמים ובספר כתובים כדת על הקלף, אבל הני דחנוכה וליל פסח הם רק **שיר** ואז הקריאה בע"פ ולא בטעמים אלא רק בנעימה. [ועי' ש"ע שדן אם הלל של חנוכה הוא בגדר תקנה לומר הלל על נס או בגדר שירה].

וכיון שמצות היום היא **הלל והודאה**, ממילא הוא דין שמחה, כמ"ש הספר חסידים (קנח) "ואם באת להללו ולשבחו דע כשאתה מתאוה לשבח **קול נעים ושיר של שבח** אם היו מרצים וממהרים בלא ניגון ומי מקובל היה, לפיכך אין לעשות במהרה אלא **במשך ובקול נעים ובקול רם**, שנאמר (עזרא ג'ב) בשמחה להרים קול". ועוד כ' ריה"ח שם "חקור לך אחר ניגונים וכשתתפלל אמור אותן באותו **ניגון שנעים ומתוק בעיניך** באותו ניגון אמור תפלתך ותתפלל תפלתך בכוונה וימשוך לבך אחר מוצא פיו. לדבר בקשה ושאלה, ניגון שמכין את הלב. **לדברי שבח, ניגון המשמח את הלב** למען ימלא פיו אהבה ושמחה למי שרואה לבכך ותברכהו בחיבה רחבה".

מצות סעודה

לדעת הטוש"ע ההולכים בשיטת המהר"ם (כדלעיל) אין שום מצוה בריבוי סעודה. ועי' בתשו' מהר"ם מברונא (קלז) שהביא דלא הניחו לבחורים לזמר את הזמר "אכלו משמנים" שלא ישתמע כאילו הסעודה היא מתקנ"ח והרי אינה סעודת מצוה. אך הרמ"א (תרעב) כ' דלי"א שיש **קצת מצוה** בריבוי הסעודות משום חנוכה המזבח.

אמנם המהרש"ל ביש"ש (ב"ק פ"ז לז) נקט שהם סעודות מצוה מצד עצם תקנת ימי החנוכה שנקבעו לימי שמחה, כדברי הרמב"ם שהן ימי שמחה והלל משום הגס, (עי' לעיל). וגם נקבעו **ימי משתה ושמחה** משום חנוכה המזבח, וכמשמעות הגמ' שעשאוהו יו"ט.

וכ"כ רש"ק (בנין שלמה על הרמב"ם שם) בש"י הרמב"ם דס"ל דחנוכה הוי ימי שמחה ו**מצוה לאכול בו**, דאין לומר דלשמחה לבד ולא למשתה דודאי זה תלוי בזה דבמה ישמח, והרי ביו"ט אמרו חז"ל דאין שמחה אלא בבשר וכו' ומכש"כ בשאר הימים. (ותמה שהפוסקים לא ציינו על לשון הטוש"ע שלא קבעוהו למשתה ושמחה דמפורש ברמב"ם שקבעוהו לשמחה).

ובשו"ת לבושי מרדכי (ח"ד ס' קיט) הביא שכך מצינו במגילת אנטיוכוס שביומי חנוכה ג"כ קבעו למשתה ושמחה, כמשמעות הרמב"ם וד' המהרש"ל. [ועי' ש"ע שהביא דהוה כיום מתן תורה, דלכו"ע בעינין לכס].

והמטה משה (תתקצג) [אחרי שהביא את פסק המהרש"ל להרבות בסעודות דלא כמהר"ם], ואנו נוהגין לזמר זמירות ושבחחות בסעודות שמרבים בהם, והוי סעודת מצוה לדעת כולם, וכן מצאתי בהגהות מרדכי (שלטי הגבורים פ"ה ע"ט ע"א) שיש קצת מצוה וז"ל, אני יום טוב הכותב קבלתי סימן אחר בפרשת מקץ (מג"ט), "וטבוח טבח והכן" והחיל"ת מטבח והתיבה והכן" הם **אותיות חנוכה**. וסמך לסעודות שעושים בחנוכה, וזאתיות "טבוח טבח" **בגימטריא מ"ד** כמו הנרות ע"כ.

הרב משה כהן

הנה בר"פ כמה מדליקין נחלקו האמוראים האם מותר להשתמש לאור נרות חנוכה ולהלכה נפסק בשו"ע סימן תרע"ג דאסור, ומצינו בראשונים ז"ל כמה טעמים בזה, (א) רש"י מפרש הטעם שלא יאמרו שהדליקין לצורכו. (ב) הרמב"ן והרא"ש כתבו דיש בזה עוד טעם משום ביזוי מצוה. (ג) הבעה"מ הרשב"א והר"ן הוסיפו עוד טעם דהוא זכר למנורה שאין משתמשים לאורה. ויש לעמוד בכמה נפק"מ בין הטעמים.

תשמיש עראי - מבואר בראשונים ז"ל דלית בזה להטעם דיאמרו לצורכו הוא דאדליק כיון דאין מדליקין נר לתשמיש עראי, אבל מטעם ביזוי מצוה אף זה אסור.

לצורך מצוה - דעת בעה"מ והרא"ש דלהשתמש לצורך מצוה לא חשיב ביזוי מצוה, [ולדעת הרא"ש אף תשמישי חול לא חשיבי ביזוי מצוה אלא בעושה אותן כנגד הנר ממש ולא רחוק מן הנר], אבל לשאר הטעמים דיאמרו לצורכו הוא דאדליק וכן משום זכר למנורה ה"ז אסור. אבל דעת הרמב"ן הרשב"א הריטב"א והר"ן דגם תשמיש לצורך מצוה חשיב ביזוי מצוה.

אחרי שדלקו כשיעור - הנה בפשוטו לכל הטעמים נראה דלא נאסר להשתמש לאור הנרות אלא בתוך החצי שעה של זמן המצוה אבל לאחר מכן דיכול לכבותו יכול גם להשתמש לאורו וכ"כ הר"ף, וכ"פ הרמ"א בשם הרשב"א, אולם הריטב"א חולק דגם לאחר שיעור המצוה אסור להשתמש לאורה, וכן הביא רבינו ירוחם בשם יש מהגאונים. וצ"ב טעם האוסרין דהא כבר אין זה נר של מצוה דהא מודה הריטב"א דיכול לכבותו ואמאי אסור להשתמש לאורו. ואפשר דלהטעם דהאיסור מחמת דנראה שהדליקין לצורכו ה"ז שייך אף במשתמש בהן לאחר חצי שעה כיון דה"ז מראה למפרע דהדליקין לצורכו ולא למצוה, [ואמנם אין זה מבטל המצוה למפרע לומר שלא יצא אבל לכתילה אסור לעשות כן הואיל ומבטל את תכלית המצוה שהיא לפרסומא והוא כעת מבטל הפרסום למפרע].

בער"ש קודם שקיעה"ח - יל"ע בנרות חנוכה שמדליקין בער"ש קודם שקיעה"ח האם מותר בזמן זה להשתמש לאורו, והנה כבר נודע הנידון בגדר ההדלקה בער"ש קודם שקיעה"ח האם כיון שכך תיקנו בער"ש ה"ז קיום המצוה ממש ואם כבתה קודם שקיעה"ח אין זקוק לה או דאין זה נר מצוה עתה ורק דמעמיד הוא נר שיהא נר מצוה בבוא הזמן ולפיכך אם כבתה קודם שקיעה"ח זקוק לה, והנה את"ל דחשיב נר מצוה מיד ודאי אסור להשתמש לאורה, אולם את"ל דאינו כעת נר של מצוה יש לדון האם מותר להשתמש לאורו כעת, והנה לטעמא דביזוי מצוה וזכר למנורה שפיר ז"ל דמותר אולם לטעמא דיאמרו לצורכו הוא דאדליק יתכן דכבר כעת אם ישתמש בו ה"ז מוכיח דלצורכו הדליק ובבוא הזמן לא יאה בהן פרסומי ניסא וה"ז אסור. אבל באמת גם מטעם ביזוי מצוה ה"ז אסור דהא מבואר במשנ"ב (סימן רס"ג) דאסור להדליק נר חול מנר שבת קודם השבת וטעם הך דינא דאין מדליקין מנר מצוה מבואר בשבת כ"ב א' דהוא מטעם ביזוי מצוה וחזין דאף שמדליקין הנרות קודם השבת אפ"ה חשיבי עתה נרות מצוה. אולם בשפ"א בשבת שם צידד בדעת רש"י להתיר בזה מה"ט דאכתי אין נרות מצוה.

נרות של חול המעורבין בנרות חנוכה - הפוסקים דנו באופן שהניח נר של חול [שמש] ליד נרות חנוכה האם מותר להשתמש לאור כל הנרות, והפמ"ג (בראש יוסף) נקט דתלוי בהטעמים, דלהטעם דביזוי מצוה וזכר למנורה שפיר י"ל דכיון דיכול לראות לאור הנר של חול בלא הנרות חנוכה אין כאן איסור דהא אינו נהנה מאור הנרות חנוכה, אולם להטעם שלא יאמרו לצורכו הוא דאדליק י"ל דאם ישתמש לאורו אמרי דהדליק את כולן לצורכו ואסור.

אחרים המשתמשים - הבית הלוי (עה"ת, עניני חנוכה) כתב נפק"מ אם מותר לאנשים אחרים להשתמש לאור הנרות, דלטעמא דיאמרו לצורכו הדליק מותרין כיון דלא יאמרו דהדליק הנרות לצורך אחרים, [אבל לבני הבית אסור להשתמש לאור נרות בעה"ב דיאמרו דהדליק לצורכן], אבל לשאר הטעמים ה"ז אסור.

ולהלכה, השו"ע הביא ב' דעות אם מותר להשתמש לאור תשמיש קדושה, ופירש ה"ט דתשמיש קבץ לכו"ע אסור שלא יאמרו לצורכו הוא דאדליק ורק בתשמיש עראי דהאיסור רק משום ביזוי מצוה פליגי אם תשמיש לצורך מצוה נמי הוי ביזוי מצוה, אבל בביאור הלכה (סימן תרע"ג) צידד להיפך דמירי דוקא בתשמיש קבץ אבל תשמיש עראי לצורך מצוה לכו"ע שרי, ולפ"ז לכא' נקטינן להלכה דלצורך מצוה לא חשיב ביזוי מצוה וכל הנידון לאסור הוא רק בתשמיש קבץ אם לאסור זה מטעם שלא יאמרו לצורכו הדליק, וצ"ע דבמשנ"ב (בסימן תרע"ד סק"ט) מבואר דהך דעה האוסרת השתמשות לצורך מצוה הוא מטעם דאף זה חשיב ביזוי מצוה, ולפ"ז גם תשמיש עראי אסור דלענין ביזוי מצוה לא מצינו בראשונים ז"ל קולא בתשמיש עראי, [וגם לפ"ז לא מצינו דנפסק בשו"ע הטעם שלא יאמרו לצורכו הדליק], וצ"ע.

הרב אהרן קסטל

הנה ט"ב (בין טהור בין טמא) אסור בהנאה של כילוי כמבואר בתוס' שבת כו. ונדה טו:; ולפ"ז יש להעיר דלכה"פ אלו המקפידים לעשר כל דבר שנית, א"כ יש להם להקפיד גם בשמן שמדליקים בו נרות חנוכה, לא מבעיא אם מדליקים בשמן המיועד לאכילה דבדאי הוי טבל, אלא אף אם קונים שמן למאור, הרי ידוע שיש שמן למאור שנאכל בטוב, ונרשם עליו שם למאור רק כדי להוזיל ממנו את המס, וא"כ גם בזה יש להקפיד לעשרו לכאורה, וכמדומה לא שמענו להקפיד בזה. ואם איתא שהיה צריך להקפיד כן, א"כ אף בנרות שבת יש לעשות כן. ואולי באמת השמן הלזה שמראש אינו מיועד עבור אכילה אינו טעון מעשר וצריך חיפוש. ועי' דמאי פ"א מ"ג דהלוקח שמן לנר פטור מן הדמאי ועי' לענין שמן עם כשרות דידן, (וכמובן דבשמן של חול"ל אין נידון אבל יש שמנים גם מא"י).

ויש לדון אם שייך לומר כאן מצוות לאו ליהנות ניתנו, ואע"פ דנר חנוכה לאו דאורייתא, נראה דאי"ז שייך למח' הר"ן ובעל המאור (בר"ה ז. מדפי הרי"ף) אי אמרינן בדברנן מצוות לאו ליהנות נתנו, דשם מייירי בהנאה גמורה, אבל ביחס להנאה שיש לו מן המצוה בזה בודאי לכו"ע מהני מצווה דברנן לבטל את החשיבות של ההנאה ונתבאר במקו"א (אמנם כעת ראיתי ציון למנחת יצחק ח"ו סי' מ"ז ד"ה והנה אף וד"ה ובבואיני, שכן קישר את הדברים, וכתב דאין לומר מצוות ללה"נ, כי בדברנן לא אמרינן כן, ויש לדון בדבריו. שו"ר גם בפרמ"ג ריש תרע"ג בא"א, שג"כ כתב דלהר"ז בנר חנוכה לא נאמר ללה"נ כי הוא מצוה דברנן. ובאמת שיש בזה מחלוקת מה יסוד ההבנה בדברי העב"על המאור ואכ"מ).

ונראה לומר, דהכא כלפי איסור הנאה מטבל, ל"ש מצוות ללה"נ, משום שהאיסור של הנאת כילוי, זה סוג איסור אחר, דכל מה שמצינו מצוות לאו ליהנות נתנו הוא כשהאיסור הוא על הגברא לקחת את ההנאה מהדבר, דאז כשעושה זאת בהדי מצוה לא חשיב לקיחת הנאה, אבל בהנאת כילוי נראה דיסוד האיסור הוא הכילוי של הדבר, וההנאה היא תנאי גרידא באיסור, דנאסר עליך לכלות את הדבר באופן שאתה נהנה, אשר ע"כ היה נראה דבזה לא יהי מה דהמצוה לא נתנה להנאה דסו"ס אתה מכלה את הדבר לצורכך ועיין.

שוב שמחתי לראות שכיוונתי לדברי העונג יו"ט בתשובה או"ח סוס"י נ' שכתב כן דל"ש מללה"נ בהנאת כילוי וז"ל: מיהו נראה דבטבל בלא"ה לא שייך מללה"נ דלא שייך מללה"נ אלא היכי דכל ההנאות אסורין דאז חזין דהקפידה תורה שלא יהנה מזה בזה אמרינן דמצוות ללה"נ. אבל בדבר שכל ההנאות שרי רק הנאה של כילוי אסור עיקר הקפידה על הכלוי אף אם הכלוי בא מהנאת מצוה אסור דהא מ"מ מכלה הטבל קודם ההרמה. וכ"כ באג"מ או"ח א' סוס"י קצ"א, לגבי תרומה טמאה, וכתב דמה"ט נמי אסור להדליק בשמן של טבל.

אמנם ציין שם שבפנ"י בשבת כתב דגם בנר חנוכה שייך מצות לאו ליהנות נתנו (לכאורה כוונתו לפנ"י דף כא. ד"ה אמר רב הונא פתילות ושמינים כו', ששם כתב בביאור דברי הירושלמי גבי להדליק נר חנוכה בשמן של תרומה טמאה, דכשאין לו שמן אחר מותר, והיינו משום שמצות לאו ליהנות נתנו. אלמא דאע"פ שתורמה טמאה אסורה לישראל בהנאת כילוי שייך ע"ז מללה"נ (ויל"ע אם יש חילוק בין הנאה מטבל להנאה מתרומה טמאה).

עוד יש להעיר דהנה דנו אחרונים בתראי אי יש דין 'לכם' בנרות חנוכה, והביאו מהא דשבת יח: דאמרינן דלב"ש נר אסור להדליק בערב שבת משום שבינת כלים אא"כ מפקירו וא"כ גם בנר חנוכה צריך להפקיר, וחזינן דאי"צ שיהיה שלו, והאריכו בזה.

ולכאורה אם נימא דצריך לכם, א"כ יש להקפיד להפריש אפי' מעשר ראשון מהטבל, דהרי מה שאין אנו נותנים מעשר ראשון ללוי אי"ז אלא משום שהמוציא מחבירו עליו הראיה, אבל לענין 'לכם' יתכן דאי"ז לכם ומה"ט במצה יש שהקפידו להפריש גם את המעשר ראשון. ולענין מרור דברנן, האם צריך להקפיד להפריש כתבתי בנמלצו לחכי עניני פסח, ע"ש.

ושו"ר למו"ר הגר"א גרבוז שליט"א במשנת המועדים שהעיר בזה, וכתב ליישב (למה אין מקפידים על זה) דגם אם בנר חנוכה בעינן לכם, אין הגדר כמו לכם של יו"ט א' דסוכות, אלא דצריך ש'ההדלקה' תהיה שלו, וכל שהשמן בשליטתו שא"א להוציאו ממנו, חשיב שההדלקה שלו, ועל כן אף המעשר ראשון כל שיכול להשאירו אצלו מדין הממעה, כבר חשיב דההדלקה ידידיה היא.

א. מעשה באדם שנתאחר מלהדליק נרות חנוכה, ולא נתן ליבו לשעה שמדליק, ולאחר זמן נפסק החשמל בבית, ומסופק אם עבר חצי שעה מהדלקתו ומותר לו להנות מאור הנרות.

ומצוי ספק כעין זה, כשאוכל בשר ואינו זוכר מתי גמר מלאכול הבשר, ומסתפק אם עברו כבר שש שעות מאכילת הבשר ומותר באכילת מאכלי חלב. ומצאנו חידוש בזה, בספר יד יהודה (פ"ט סק"א ד"ה ולפי"ז) דאם מסופק אם עבר שש שעות אסור לו לאכול מאכל חלבי מספק שמא עברו כבר ה' שעות, כיון דהוי דבר שיש לו מתירין, שהרי יכול להמתין לזמן שברור לו בוודאות שכבר עברו ה' שעות מאכילת הבשר, ואזי לאכול מאכל חלבי בהיתר גמור.

ולפי"ז אולי נוכל לעשות דמיון לנידון דין ולאסור לו השימוש וההנאה מנרות החנוכה כל זמן שמסתפק אם עבר הזמן, דכיון דיכול ליהנות בהיתר גמור לאחר זמן שבדאי עבר החצי שעה, והוי דבר שיש לו מתירין, ולא הותר לו ליהנות בזמן הספק.

ב. אמנם יעוי' בצ"ח (פסחים ט: ד"ה ועפ"י, ביצה ג: ד"ה ואם נתערבה, ובנודב"י תנינא או"ח סי' ע"ד ואהע"ז סי' ל"ח) דיסד לן יסוד גדול בענין דבר שיש לו מתירין, דכל מה דאמרין דאם יכול לאכול בהיתר ימתין לשעת ההיתר ואין לו ביטול, הוא רק לענין איסור אכילה שממ"נ מה שיאכל היום לא יאכל למחר א"כ אכילה זו שיאכל היום באיסור יוכל לאכול מחר בהיתר ולכן ימתין לאכול בשעת ההיתר ולא לסמוך על ביטול או על ספיקות וכדו', אבל לענין טלטול לא אמרין דימתין עד לשעת ההיתר, דהרי את אותו החפץ יכול לטלטל היום וגם למחר, ובכה"ג לא אמר' חומרת דבר שיש לו מתירין, ע"ש.

ובדרכי תשובה (סי' פ"ט סק"ה) כתב דלפי"ד הצ"ח יש לדון דלא כדברי היד יהודה, שהרי יכול לאכול הגבינה גם עכשיו וגם לאחר שש שעות, ודמי לטלטול דיכול לטלטל גם היום וגם מחר, ובכה"ג לא אמרין דבר שיש לו מתירין.

ולפי"ז לכא' נידו"ד לגבי ספק אם עבר לו מחצית שעה משעת הדלקת נרות חנוכה, לא אמר' דימתין לשעת ההיתר, כיון דיכול להנות מהנרות גם עכשיו וגם לאחר החצי שעה ודמי לטלטול חפץ.

ג. אך האמת דיש לדון בדנידו"ד לגבי נרות חנוכה גם היד יהודה יסכים דלא אמרין דימתין לאחר שייצא מזמן המסופק ולא אמר' חומרת דבר שיש לו מתירין (גם לולי סברת הצ"ח הנ"ל), דהרי שמן הוא מתכלה ומתמעט בכל רגע ואפשר שכשייצא לגמרי מזמן הספק ויבוא לזמן שבדאי לו ללא ספק שכבר עבר חצי שעה כבר יתכלה לגמרי השמן, ואפילו לא יתכלה לגמרי מ"מ ממעט זמן הנאתו מהשמן ובזה לא אמרין חומרת דבר שיש לו מתירין, דהא אין לו מתירין גמור מחמת המציאות וכמש"נ.

וכן מבואר בשו"ע (שם ס"ד), "יש מי שאומר דלא שייך דבר שיש לו מתירין היכא שהמאכל מתקלקל", עכ"ל. וא"כ במאכל רגיל שאין סיבה שיופסד, או בחפץ מוקצה שאין סיבה שיאבד אמר' חומרת דבר שיש לו מתירין, אבל בנידו"ד לגבי השמן, הרי בכל רגע שממתין מחמת הספק מפסיד חלק מהשמן שהוא מתכלה ונגמר ברגעים אלו של המתנה מספק.

ועי' בספר בדי השולחן (שם סק"ה) ובביאורים שם ד"ה יש מי' שהביא השיטות שנאמרו בזה, אמנם במקרה שמתקלקל כו"ע מודו דלא אמר' דשיל"מ. וא"כ לפי"ד בנידו"ד שכל רגע שממתין השמן מתכלה, לכא' כ"ש ממתקלקל, ובזה לכא' לכו"ע לא אמר' חומרת דשיל"מ.

ד. עוד טעם להתיר להנות מספק מאור הנרות ולא נאמר חומרת דבר שיש לו מתירין, עפ"מ ש"כ ביד יהודה (סי' ס"ט סק"ג אות ד'. ובסי' ק"ב סק"ה) דמה דמחמירים בדשיל"מ לאסור בספק, זה דוקא באיסור חפצא, אבל באיסור גברא שהנידון על האדם אם מותר לו לעשות או לא לעשות בזה לא מחמירים בדשיל"מ.

ובבית הלוי (לחנוכה ד"ה ובגמ' ואסור להשתמש לאורה), הביא מח' ראשונים בטעם האיסור להשתמש בנרות חנוכה, שי' רש"י (שבת כ:): שיהא ניכר שהוא של מצוה. ואילו הר"ן (שבת ט. מדפי הר"ף ד"ה הלכות) ס"ל דכיון שהוא זכר למנורה עשאוהו כמנורה שאסור להשתמש בו. ונפק"מ דלפירש"י האיסור להשתמש הוא רק לבני הבית דהנר הוא שלהם ואם ישתמשו בו ליכא היכר שהדליק לצורך חנוכה, דיאמרו הרואים דלצרכו הדליק, אבל אחרים ההולכים בחוץ אפשר דמותר להם להשתמש דרך הליוכה דלא יבואו לומר דבשביל תשמיש זה הדליקו בעה"ב. ואילו להר"ן הדטעם האיסור הוא משום שעשאוהו כמנורה, א"כ אין לחלק כלל וכלל בין יושבי הבית, להולכים בחוץ, לכולם אסור להשתמש בנרות החנוכה, היות ועשאוהו כמנורה.

והנה לפי רש"י לכא' זהו איסור גברא רק ליושבי הבית. אבל להר"ן דעשאוהו כמנורה, והאיסור כולל כולם, א"כ הוא איסור חפצא.

ומעתה להמבואר בדברי היד יהודה הנ"ל דבאיסור גברא לא אמר' דבר שיש לו מתירין, ולפירש"י שאיסור השימוש בנ"ח הוא 'איסור גברא', א"כ אם הוא מסופק אם עבר הזמן שהוקצה למצותו שוב כבר יוכל להשתמש ולהנות מאור הנרות מספק דרבנן לקולא, דלא אמר' באיסור גברא חומרת דשיל"מ.

הנה כל ההשפעות הטובות תלויות בהדלקת נרות חנוכה, וגדול מאוד כח האור המופלא הזה להשפיע ברכה לעולם כמו שמוזב בספר קדושת לוי, שבמעשה הדלקת הנר בעולם הזה תלה הקב"ה את כל השפע שרוצה להשפיע עלינו משמים, וכשיהודי מדליק את הנרות, פותח הוא את שערי השמים להריק ולהשפיע לעולם כל טובותיו יתברך, והדברים אמורים ברוח ובגשם. בגשמיות, שבזכות הדלקת נ"ח נעשים ניסים ונפלאות לעם ישראל, כמו בימים ההם, כך גם בזמן הזה, בכל שנה ושנה מתעוררים רחמים גדולים מאוד להחיות בהם נפש כל חי, בבני חיי ומזוני, רפואות וישועות בכל תחום ומצב. וכן ברוחניות, כל יהודי מקבל כח להאיר דרכיו ולשוב בתשובה שלימה, ולהתגבר על יצריו ולהתקדש בקדושה עליונה, ולהישמר מכל פגע ופגם בנשמתו, וכן להאיר את עיניו במאור התורה, להבין ולהשכיל, ולזכור את התורה. ועי"ע בספר הנפלא מילתא חדתא למור"ר הגאון רבי דוד חי אבוחצירא שליט"א מנהריה, אשר ליקט מהרבה ספרים את רשימת ההשפעות הגדולות שזוכה האדם בימי החנוכה ובפרט בחצי שעה שהנרות דולקים יעו"ש.

והעולה עליהם הוא יום השמיני הנקרא **זאת חנוכה** שמוגדר כיום גמור וחיתום דין כעין תפילת נעילה, וכמו שמוזב בספרים בשם המקובלים (עי' בטעמי המנהגים עמ' שסג). ועוד הובא שימי החנוכה הם ימי חיתום וגמור דין להפקד בדבר ישועה ורחמים בזש"ק בבני חיי ומזוני ובפרט ביום זה "זאת חנוכה" שהוא מסוגל ביותר ומקורו מהרב בני יששכר (מאמר כסלו - טבת) שכתב דמרגלא בפומיה דרבנן שימי החנוכה ישי בהם מקום לעורר ולזכות לזש"ק וכעין ר"ה, ולדעתו עיקר הסגולה הוא ביום האחרון של חנוכה יעו"ש.

והנה יל"ע מנא להו כל רזין הנז', דלא מצינו שום כוונה מיוחדת שצריכים לכוון ע"פ הקבלה ביום השמיני יותר משאר ימות החנוכה, דמה שמכוין ביום הראשון ובשאר ימות החנוכה, מכיון גם ביום "זאת חנוכה", וכמו כן מש"כ בספר בת עין שמוזב בכתבי האר"י ז"ל, כבר הקשה בס' שער יששכר (הו"ד בס' נטעי גבריאל עמ' שלח) דלא מצינו שום זכר מכל האמור בכתבי האר"י ז"ל, וא"כ מניין יצא החידוש הגדול הזה שיום השמיני וזאת חנוכה מעלתו נשגבה מאוד יותר משאר ימות החנוכה ויכולים לפעול בו ישועות ונפלאות כש"כ הרב בני יששכר הנז', דלא מוזכר כל זה בשום ספר קדמון לא בראשונים ולא באחרונים.

ולכן כתבו השער יששכר הנז' וכ"ה בכתבי הרב צדוק מלובלין, וכפי ששמעתי מהגה"צ רבי יודא שינפלד שליט"א (מח"ס אוסרי לגפן), שיום זה חנוכה הוא בבחינת **סוד ה' ליראיו**, שנגלה סוד זה לרבנו הקדוש אור שבעת הימים הבעש"ט ותלמידיו הקדושים וממשיכי דרכו איש מפי איש שיום "זאת חנוכה" הוא יום קדוש ונשגב עד מאוד, ויש לפעול בו ישועות גדולות יותר ממה שאפשר לפעול כל השנה, והוא בגדר תפילת נעילה דיום הכיפורים שאפשר לפעול בו ישועות מליל שמיני עד מוצאי שמיני ועד סוף ליל תשיעי. והיינו עד ועד בכלל.

וישנם עוד כמה ביאורים ורמזים נפלאים ליום קדוש זה, כפי שמוזב בספר הנפלא באר החיים (חנוכה עמ' קמא) לרה"צ פה מפיק מרגליות רא"א בידרמן שליט"א.

[א] בשם רבי מאיר יחיאל מאוסטורובא זיע"א, דנס של שבע ימים היה מעולם, והוא אצל האמהות הקדושות, אבל שידלק גם ביום השמיני כמו שהיה בימי החנוכה הוא נס מעל נס והוא בגדר **נס חדש** בגדר **אדון הנפלאות** וכפי שהגדירו זאת המקובלים (אשכנז) דיום "זאת חנוכה" הוא בגדר "אדון הנפלאות", דכל יום מימות החנוכה הוא כנגד אחד השבחים שמוזכר בברכת יוצר המאורות, שיש שם שמונה שבחים; וביום השמיני "זאת חנוכה" מקבל השפע של השבח השמיני שהוא **אדון הנפלאות** שבורא עולם משפיע בחינה זאת בכל הבריאה כולה, ובפרט לאלו הבוהלים בו בכל לבם ונפשם, וממילא הנהגה ניסית זו שייכת ושוולטת ביום זה ומסוגל הוא שכל אחד יכול לפעול בו דברים גדולים ונשגבים מאוד כפי בטחונו בהש"ת, וכש"כ הבני יששכר הנז' שיכול לפעול בו ברוחניות ובגשמיות בזש"ק בבני חיי ומזוני ופרנסה בשפע גדול מאוד מתוך בריאות ושמחה.

[ב] ועוד הביא שם בשם צדיקי באבוב זיע"א, שיום זה מסוגל **לעשירות** וכל יום הוא כנגד אחד השבחים שמוזכרים בפסוקי "ויברך דוד": **והיינו שהשבח השמיני שהוא "העושר"** הוא כנגד יום "זאת חנוכה" שאפשר לפעול בו לעשירות ולפרנסה בשפע גדול לעשות בו רצון הש"ת.

היוצא מכל האמור, דאע"פ שלפי פשטם של דברים אין שום הבדל בין היום השמיני בחנוכה "זאת חנוכה" מאשר כל שאר ימות החנוכה, אמנם לאחר שגילו לנו גדולי הצדיקים וקדושי עליון, שרז זה עבר איש מפי איש, שיום "זאת חנוכה" מעלתה גבוהה מאוד, ודינו כנעילת יום כיפור, ואפשר לפעול בו ישועות ונפלאות לזש"ק בבני חיי ומזוני בעשירות והיינו **עשירות ברוחניות**, שזוכה לאור הגנוז למתיקות טעמה של תורה שמרגיש טעם מיוחד בלימודו, וכמו"כ יכול לפעול עבור זרעו עד עולם שלא תמוש התורה מפיו ומפי זרעו עד עולם, וכמו"כ **זוכה לעשירות גשמית בפרנסה טובה ובשפע גדול מאוד**.

ויה"ר שנזכה כולנו "שנאמין" שנוכל לפעול דברים גדולים מאוד ברוחניות וגשמיות ביום קדוש זה לעבודת הש"ת כל הימים אכ"ר.

הדליקו בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש

הרב שלמה זלמן כהן

קושיא עצומה הקשו רבותינו האחרונים, מהו דאמרינן בעל הניסים 'והדליקו נרות בחצרות קדש', הא המנורה בהיכל המקדש היתה ולא בחצר, וחצר היינו העזרה ולא ההיכל וכדאיתא בזבחים נו ע"א, והו"ל למימר והדליקו נרות בדברי קדש, או בהיכל קדש.

ומרן רבינו הגר"ח קניבסקי זללה"ה בספרו 'טעמא דקרא' (אחרי פרשת וישב) תירץ, דאפשר דמפני שהיו האנשים טמאים, לא רצו לשהות עצמם במקדש, דקיי"ל טומאה דחיה בציבור, וכמה דאפשר למעט ממעטין, ולכן הדליקו המנורה בחוץ, ואח"כ הכניסוה דלוקה למקדש, וזהו והדליקו נרות בחצרות קדש.

וסנסן נפלא נראה להוסיף בזה, דהנה צ"ב מהו דאמרינן ב'חצרות קדש' לשון רבים, הא לכאורה חצר אחת היתה.

והנראה בזה, דהנה איתא בזבחים (נו). תניא, לשכות בנויות בחול ופתוחות לקודש, מנין שהכהנים נכנסין לשם ואוכלים שם קדשי קדשים ושיירי מנחה, תלמוד לומר בחצר אהל מועד יאכלוה, התורה ריבתה חצרות הרבה אצל אכילה אחת. אך מכל מקום מבואר בגמ' דלענין טומאה אין חייבין עליהם.

והנה איכא להקדים בזה תרי יסודות נאמנים מדברי רבותא.

(א) בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש אי איכא פסול יוצא - רבותינו הכהנים הגדולים, האור שמח (פ"ו מבית הבחירה ה"ה) והמקדש דוד (סי' כז סק"ז), נסתפקו לענין דם ואימורים שיצאו לשם, אי נפסלו ביוצא, דדיילא כשם דאית להו קדושת עזרה לענין אכילה, הוא הדין דאין בהם פסול יוצא.

והרבה מרבותינו נקטו דלית להו פסול יוצא, יעויין בעזרת כהנים עמ"ס מידות ח"ב פ"ה מ"ג ד"ה אכן אין זה, ובזרע אברהם בענין ביאת מקדש סי' יח סק"ב, ובכתבי הגר"ז בזבחים כ ע"ב תוד"ה יציאה, ובשיעורי הגר"ד שם. וכן יתבאר לפי"ז דברי הר"ר יו"ט בזבחים כט ע"א בתוד"ה למקום שיהא משולש, וכדיבאר באור שמח שם.

[וע' במקדש דוד בסי' יד סק"ט ד"ה ונראה, ובמשך חכמה בפר' צו פ"ו פ"כ, ובמכתב האור שמח לחתנו, ונדפס בזרע אברהם שם, וכן בחידושי ר' מאיר שמחה בח"ב בשו"ת סי' מד, ובחידושי ר' שמואל בפסחים סי' טז, ובשיעורי הגרמ"ד בזבחים נו ע"א ד"ה והנה בסוגיין, שמשימה דהגר"ז, ובדרך חכמה למרן הגר"ח זללה"ה בפ"ו מבית הבחירה סק"ז].

(ב) השמן למנורה חשיב דבר הקרב, וטעון קידוש כלי, ואיכא איסורא להוציא מחוץ לעזרה

עוד יש להקדים בזה, דדעת הרבה מרבותינו הראשונים, דהשמן למנורה חשיב דבר הקרב, ולפיכך טעון קידוש כלי, וממילא איכא איסורא להוציא השמן מחוץ לעזרה. [יעויין פלוגתת רש"י ותוס' בתוס' בתמורה יד ע"א ד"ה וכל הקרב בלילה, וכן יעויין בפלוגתתם בפסחים נט ע"א אי גרסינן נרות, וכן ע"י בתוס' במנחות פה ע"ב ד"ה בעי רבא, ובדף פט ע"א ד"ה חצי לוג, ובשטמ"ק מנחות ק ע"א אות יז, ובמאירי ורבינו אליקים ביומא כט ע"ב, ובאבני נזר או"ח סי' תקב סק"ד, ובזרע אברהם סי' כ' אות יז, ובגור אריה יהודה סי' יט אות ג', ובחזו"א מנחות סי' ל' סק"ז, ובתמורה סי' לא סק"ב].

ומעתה מה יונעם לבאר לפי"ז מהו דאמרינן 'בחצרות קדש' לשון רבים, דאיכא למימר דמייירי בחצרות הבנויות בחול ופתוחות לקודש, ונהי דאיכא איסורא להוציא השמן מחוץ לעזרה כיון שנתקדש בכלי שרת, אבל להני חצרות שרי להוציא, כיון דלהא מילתא אית להו קדושת עזרה. וא"כ כיון דנתבאר דהיו טמאים ורצו למעט בשהייה במקדש, אזי איכא למימר דלפיכך הדליקו בהני חצרות, דמחזר גיסא אית להו קדושת עזרה, וכן לענין פסול יוצא אין חייבין עליהם, אך מאידך לענין טומאה אין חייבין עליהם, ונמצא דחצרות הרבה היו להם דהיו יכולים לבחור חד מהם ולקיים בהם מצות ההדלקה, או דכל יום הדליקו בחצר אחרת להגדיל את הפרסומי ניסא, וזהו בחצרות קדש לשון רבים. [ועוד עמנו אריכות דברים בהאי ענינא, אך אינם לפי מכסת המצע שלפנינו, וניתן לקבלם בדוא"ל ממערכת העומקא]

תגובות

לגליון תתכ"ח - איסורי הגאה

על קושיית **הרב מ.פולק** בענין קיום מצוה באיסורי הגאה דמיכתת שיעורא, שבשו"ת שער אפרים סימן ל"ח כתב דחמאה שנתבשלה בקדרה בשרית בת יומה **פסולה לגר חנוכה**, דבעיא שיעור חצי שעה וכיתותי מכתת שיעורה. ויל"ע מעירובין פ' ע"ב שקורה מאשרה פסולה, ולחי מאסוה"נ כשר והקשו הראשונים הא לחי נמי בעי שיעור י"ט, ובתוס' כתבו ב' דרכים חדא בלחי דרבנן הקילו, ועוד דלחי מכתיתם כשר ולא אכפת לן דמכתת שיעוריה. ומבואר דמכתת שיעוריה לא הוונה שאינו קיים בעולם אלא היינו שנחשב ככתיתים, וא"כ נהי דמכתת שיעוריה הא נר חנוכה מכתיתם אפשר להדליק בו.

ונראה לומר לפי מה שחלקו האחרונים דההבדל בין לחי לקורה שבלחי מטרתו ליצור את המקום גדור וזה ענין י' טפחים וגם מיכתת שיעורא נחשב כגדור כי במציאות המקום מגודר, מה שאין כן בקורה השיעור הוא מצד עצמו ולא כדי ליצור משהו. (ויל"ע אם אפשר לומר שלזה כוונה התוספות בעירובין שהביא בקו') ונראה דגם בנר חנוכה השיעור הוא מצד עצמו דבעינן שיעור שיוכל לדלוק חצי שעה.

והראיה שכבתה אין זקוק לה דהיינו שלא צריך שידלק צריך שיהיה שיעור שיוכל לדלוק

הרב יחזקאל נויבירט

« המשך מעמ' 1 »

תוספת הנרות בימי החנוכה

אלילה שלפניו, אבל היכא דלא הדליק בליל ראשון הרי דלא שייך לאוסופי בליל ב' עוד נר אלילה שלפניו אלא מדליק רק נר אחד ובליל ג' מוסיף אלילה שלפניו [ועי' לקמן אי מוסיף כל לילה רק נר אחד ונמצא דבליל ג' מדליק רק ב' נרות וכן הלאה עד שנמצא שבליל ח' מדליק ז' נרות, או דמדליק כמנין הנרות דשאר אינשי].

ומל' השו"ע נמי משמע דיסוד הדין דבליל ב' מדליק שתים ובליל ג' שלש משום תוספת הוא ולא משום מנין הימים, שהרי כ' בסי' תרע"א סעי' וז"ל, כמה נרות מדליק בלילה הראשון מדליק א' דמכאן ואילך מוסיף והולך א' בכל לילה עד שבליל אחרון יהיו שמנה וכו' ע"כ, ומבואר דמה שמדליק בליל ב' שתים וכו' משום שמוסיף על לילה שלפניו הוא ולא משום דכך הוי מנין הימים. ובאמת דמלישנא דב"ה בהברייתא שמעינן לה, דמדנקטי לישנא דמוסיף והולך ולא נקטי לישנא דביום הראשון מדליק אחד וביום השני מדליק שתים, משמע לכאורה דאתו למימרא דיסוד הדין הוא דכל לילה בעי לאסופי אלילה שלפניו ולא במנין הימים תליא מלתא. ועי' מש"כ בזה בספר ביה"ע"ת בעניני חנוכה.

[והנה בריש סימן תר"ע כ' השו"ע וז"ל, בכ"ה בכסליו (מתחילין) ח' ימי חנוכה ע"כ, וצ"ב במאי דהוסיף הרמ"א לתיבת מתחילין, ושמא אתא למימרא בהא דאי לא אדליק בליל כ"ה הרי דבליל כ"ו לא מדליק רק נר א' אלא מדליק ב' נרות כשאר אינשי, דתחילת חנוכה הוי בכ"ה ולא בכ"ו].

איברא, דלאו מוכרח הוא לפרש בדעת המהר"ם מרוטנבורק דמאי דמדליק בלילה השני נר אחד הוי משום דמפרש דמה דמוסיף כל לילה נר הוי מטעמא דבעי לאוסופי אלילה שלפניו וכמשנת"ב, אלא שפיר י"ל דגם לדיד' מדליק כמנין הלילות ובדלא אדליק בליל ב' מדליק בליל ג' שלש ולא שתיים, דהרי מה דס"ל דבדלא הדליק בליל א' מדליק בליל ב' אחד מבואר בדבריו הטעם משום דכשמתחיל להדליק הו"ל לדיד' לילה ראשון, והיינו דבלילה ראשון שמדליק לא מצי לאדלוקי טפי מנר א', וא"כ הרי דהן טעמא שייכא דוקא במדליק בלילה ראשון דיד', אך בהחסיר בשאר לילות בזה י"ל דבאמת לא אזלינן בתר דיד' אלא בתר כו"ע ומדליק כמנין דמדליק שאר אינשי ולא כמנין דאיהו קאי ב'. וכן כתב המהר"ל בתשובותיו דבשאר לילות מדליק כמו שמדליקין בני אדם אחרים ולא פחות, והכי איתא באגודה. אמנם בהגהות לספר מנהגים למהר"א מטיירנא מיייתי משמ' דתשובת מהר"ר

מנחם דגם אח"כ מדליק לפי הימים שמדליק הוא ולא שאר אינשי ולא מקרי אגודות לפי שיוכל להגיד הטעם למי ששואלו ע"כ.

נושאי הגליונות הבאים אי"ה

ויגש - מיסים ותשלומים בהלכה

ויחי - קץ הימים

שמות - טבילת גירות ותשובה

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא

בדוא"ל: a740700@gmail.com

באותו שבוע, עד יום שלישי בלילה

שימן למאד לעומקא דפרשה

עומקא דפרשה

עלות הוצאת גליון זה יותר מאלף !!!

תרומות לעומקא דפרשה

בנדריים פלוס - עומקא דפרשה

או בנדריים פון 03-76-30-585 שלוחה 74